

בית לשמי
הערות
בהלכות בית הבחירה

יו"ל בק"ק לוצרן ת"ו

מהדורת ביקורת

הערות לשלוח לישיבה המקדושה

או ל- a4105397@gmail.com

הלכות בית הבחירה

יש בכללן שש מצות. שלש מצות עשה. ושלוש מצות לא תעשה. וזה הוא פרטן: (א) לבנות בית המקדש. (ב) שלא לבנות המזבח גזית. (ג) שלא לעלות עליו במעלות. (ד) ליראה מן המקדש. (ה) לשמרו סביב. (ו) שלא להשבית שמירתו: וביאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

א מצות עשה^א לעשות^ב בית ליי' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות. וחוגגין אליו שלש פעמים בשנה^ג שנאמר ועשו לי מקדש. וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבינו. והיה לפי שעה שנאמר כי לא באתם עד עתה וגו':

ב כיון שנכנסו לארץ העמידו המשכן בגלגל ארבע עשרה שנה שכבשו ושחלקו. ומשם באו לשילה ובנו שם בית של אבנים ופרשו יריעות המשכן עליו ולא היתה שם תקרה. ושס"ט שנה עמד משכן שילה וכשמת עלי חרב ובאו לנוב ובנו שם מקדש. וכשמת שמואל חרב ובאו לגבעון ובנו שם מקדש ומגבעון באו לבית העולמים. וימי נוב וגבעון שבע וחמשים שנה:

---

^א כתב בספר המצוות עשה רמ"ח דהמצוה היא על הציבור ולא לכל איש ואיש. ויל"ע לפי"ז אם דוחה ת"ת במקום שאפשר לעשות ע"י אחרים ויש די בהם שיבנו מבלעדו אם רשאי לבטל מתורה כדי לבנות. – מצוה המוטלת על הציבור, כתב בזכר דבר דיוצאים ידי חובה אף בנתקיימה המצוה ע"י מי שאינו בר חיובא, יעו"ש באורך, ולפי"ז אף בנין בית המקדש אם נבנה ביד מי שאינו מחויב במצוה זו כגון קטנים נתקיימה המצוה כהלכתה.

^ב לכאול אין מצוה זו נוהגת לעולם, והיינו דבזמן הזה שוב אין מצוה לבנות בית המקדש, דהא בית המקדש השלישי עתיד לירד מן השמים ואינו נבנה ביד אדם, וצ"ע גדר הדבר אם נתבטלה המצוה לגמרי.

^ג זה אינו ממצות בנין המקדש אלא מצות עשה בפני עצמה היא להראות במקדש בג' רגלים, אלא שבא לבאר למה משמש הבית לכן כתב שעולין אליו שלש פעמים בשנה.

בֵּית
לְשִׁמוֹ
הַעֲרֹת בְּרַמְבַּ"ם הַלְבוֹת בֵּית הַבְּחִירָה

ג כיון שנבנה המקדש בירושלים נאסרו כל המקומות כולן לבנות בהן בית ליי"ו ולהקריב בהן קרבן. ואין שם בית לדורי הדורות אלא בירושלים בלבד ובהר המוריה שבה נאמר ויאמר דויד זה הוא בית יי האלה' וזה מזבח לעולה לישראל ואומר זאת מנוחתי עדי עד:

ד בנין שבנה שלמה כבר מפורש במלכים. וכן בנין העתיד להבנות אע"פ שהוא כתוב ביחזקאל אינו מפורש ומבואר ואנשי בית שני כשבנו בימי עזרא בנוהו כבנין שלמה ומעין דברים המפורשים ביחזקאל:

ה ואלו הן הדברים שהן עיקר בבנין הבית. עושין בו קדש וקדש הקדשים ויהיה לפני הקדש מקום אחד והוא הנקרא אולם. ושלשתן נקראין היכל. ועושין מחיצה אחרת סביב להיכל רחוקה ממנו כעין קלעי החצר שהיו במדבר. וכל המוקף במחיצה זו שהוא כעין חצר אהל מועד הוא הנקרא עזרה והכל נקרא מקדש:

ו ועושין במקדש¹ כלים¹. מזבח לעולה ולשאר הקרבנות. וכבש שעולים בו למזבח. ומקומו לפני האולם משוך לדרום. וכיור וכנו לקדש ממנו הכהנים ידיהם ורגליהם לעבודה. ומקומו

---

¹ צ"ע מהו האיסור לבנות בית לה' וכי ביהכ"נ נמי אסור, ואם אין עובדין בו למה יהי' אסור לבנות לה'. ושם אין איסור בבניית הבית אלא ר"ל לבנות בית להקריב בו, והיינו שההקרבה היא האיסור. וא"כ צ"ע למה כתב שהאיסור לבנות בית ולא כתב שהאיסור לבנות במה להקריב שזהו העיקר.

י בְּרַמְבַּ"ם (הנדמ"ח מהדורת פרנקל) כתב דעושין במקדש שבעה כלים, ולא מצאתי מי שנחית למנינא או יעיר בזה, ובהמשך דברין אמנם הרמב"ם כתב דשלשה כלים אלו וכו', והיינו דנחית אח"כ למנין הכלים שעוסק בהם. וכד דייקת לכאול' אינם אלא חמשה או שישה מה שהולך ומונה, אלא א"כ נחשוב את הכבש ככלי בפנ"ע ולא כחלק מן המזבח ואם נחשוב את הכיור וכנו לשני כלים, אזי יהיו שבעה כלים, והארון אינו בכלל הכלים וכמש"כ לקמן.

י' יש לעיין אם כלי המקדש הם חלק ממצות עשה של בנין המקדש, או מצוה בפני עצמה. שו"ר דדעת הרמב"ן דהכלים מצוה בפני עצמן הם ואינם ממצות הבית, וברדב"ז דהכל בכלל ועשו לי מקדש, וכמו שנראה דעת הרמב"ם.

וכיון דהוא מצוה לעשות הכלים, בין להרמב"ם ובין להרמב"ן יש מצוה בכלים, א"כ צריך עשי' ממש ולשם מצוה, ויל"ע בנעשה ע"י נס אם חשיב מעשה ויוצא ידי המצוה, ויל"ע במנורה שעשה משה ונתקשה במעשי' והשליך לאש ככר זהב ונעשית מאליו, ואיך יצא בזה ידי חובת עשיית מנורה, ושם כיון שהשליך ע"פ ציווי וידע שבזה תעשה המנורה חשיב עי"ז מעשה שלו. ועי' לענין כלי המקדש של בית השלישי שיבנה בב"א אם ירדו הכלים מן השמים, עי' חו"ב, ואיך יצאו בזה ידי המצוה.

בין האולם ולמזבח משוך לדרום שהוא שמאל הנכנס למקדש. ומזבח לקטורת ומנורה ושולחן ושולשתן בתוך הקדש לפני קדש הקדשים:

ז המנורה בדרום משמאל הנכנס ושולחן מימין שעליו לחם הפנים. ושניהם בצד קדש הקדשים מבחוץ ומזבח הקטורת משוך מבין שניהם לחוץ. ועושין בתוך העזרה גבולין עד כאן לישראל עד כאן לכהנים. ובונים בה בתים לשאר צרכי המקדש כל בית מהם נקרא לשכה:

ח כשבונים ההיכל והעזרה בונים באבנים גדולות. ואם לא מצאו אבנים בונים בלבנים ואין מפצלין את אבני הבנין בהר הבית אלא מפצלין אותן ומסתתין אותן מבחוץ ואח"כ מכניסין אותן לבנין. שנאמר אבנים גדולות אבנים יקרות ליסד הבית אבני גזית. ואומר ומקבות והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו:

ט ואין בונין¹ בו עץ² בולט כלל³ אלא או באבנים או בלבנים וסיד. ואין עושין אכסדרות⁴ של עץ בכל העזרה⁵ אלא של אבנים או לבנים:

¹ יש להעיר למה לא הזכיר עיקר האיסור דנטיעת אילן ורק הזכיר בנין של עץ.

כתב הגר"ח זצ"ל דחייב הנוטע אילן אצל המזבח הוא על הנטיעה, ואם נטע ועקר מיד, מסתברא דלוקה, דגם קודם קליטה עובר בלאו, וכמו נוטע בשבת [ועי' בזה ברש"י שבת ע"ג א' ובאוהל משה להגרא"מ הלוי ז"ל סי' ל"ט].

ויל"ד במשקה אילן הנוטע בעזרה אי חייב כמו בשבת דמשקה הוה תולדה דזורע, ואם נטע מסתברא דעוקרים האילן ואף שלא יתוקן הלאו עי"ז, ואפשר דחייב לעקור דכ"ז שהוא נטוע עובר בלאו בשב ואל תעשה, וגם אם נטע עכו"ם עוקרין מיד.

ויל"ע בעציץ שאינו נקוב אם אסור מדבריהם אטו עציץ נקוב. טעם האיסור שכך היו עושין עובדי ע"ז וכ"כ הרמב"ם והחינוך, ולכאוי לפי"ז אם היו נוהגים ליטע עשבים ופרחים, ג"כ, יש לאו, ולא דוקא בנטע עץ. ע"כ.

² שמעתי מהגר"ל שליט"א דאיסור נטיעת עץ אצל המזבח היינו דוקא עץ אבל שאר נטיעות י"ל דשרי וכגון עשבים וקשין, ומיני דשאים וזרעים אינו בכלל עץ, אמנם לענין חיטה יל"ע למאי דכ' תוס' שבת ס"ו א' עץ שאכל אדם הראשון חיטה הי' [ויל"ע בפשתים, ועי"ש כ' ב'] ויל"ע בכורות ח' א'. וכן עציץ דלא נחשב נטוע י"ל דשרי. ולענין הגדרת עץ יש עוד לעיין בברכות מ"ג ב' הילפי וכו' ומשמע לכאוי דלכולי מילי [כפשתן]. ויל"ע ביה"ל סי' רט"ז ג' ד"ה עצו. ויל"ע לענין קנים בפסחים פ"ב א' יעו"ש. ובראב"ד תו"כ ויקרא וברמב"ן א' ט'.

ולפי"ז יש ליישב מאי דמקשים היאך אכלו הכהנים את שיירי המנחות בעזרה בסוכות והא לא יכלו לבנות שם סוכות משום לאו דלא תטע לך אשרה, ולהאמור י"ל דעשו סוכות משאר מינים ולא מאילנות. מיהו תירוץ זה אינו דלרבי יהודה אין עושים סוכה אלא מארבע אילנות בלבד וא"כ א"א לעשות משאר מינים שאינם אילן. ואמר עוד דהוי עוסק במצוה ופטורים מהמצוה של סוכה. ואמר דבאמת קושיא מעיקרא ליתא דלא היו צריכים כלל לאכול בסוכה דתשבו כעין תדורו וכיון שכל השנה אכילת המנחות אינה נעשית בביתם אלא במקדש גם בסוכות יכולים לאכול במקדש בלא בית כלומר בלא סוכה.

³ כתב הראב"ד בהשגות והלא לשכת כהן גדול היתה של עץ ובשמחת בית השואבה היו עושין גזוזטראות של עץ, אלא לא אסרה תורה כל עץ אלא אצל המזבח והיא עזרת הכהנים משער ניקנור ולפנים אבל בעזרת נשים והר הבית מותר. עכ"ד. ויל"ע בין להרמב"ם ובין למש"כ הראב"ד היאך עשו איצטבאות בזמן הקרבת הפסח להוליך הדם ע"ג כדאיתא בפסחים ס"ה ב' במסקנת הגמ'. וצ"ת.

בית
לשמו
הערות ברמב"ם הלכות בית הבחירה

2 ומרצפין את כל העזרה באבנים יקרות²². ואם נעקרה אבן אע"פ שהיא עומדת במקומה²³.
הואיל ונתקלקלה פסולה ואסור לכהן העובד לעמוד עליה²⁴ בשעת העבודה²⁵ עד שתקבע
בארץ:

ולמש"כ הכס"מ לתרץ ההיא דמדות שהיו קבועין שם כלונסאות של ארז וכו' והיאך שרי, ותירץ
שלא היו קבועים ממש בבנין אלא קבועים בעלמא בלא בנין, א"כ ה"נ י"ל בקל באצטבאות דקרבן
פסח שלא היו קבועים בארץ. ומיהו י"ל²⁶ בסוגיא שם אמאי לא הי' נחשב חציצה בשעת הולכה,
ואם היו מחוברים בקרקע אולי י"ל אבל למש"כ שאינו מחובר ל"ש.

'הסתפק הגרד"ל שליט"א היכא דנטע עץ ואחר כך נבנה מזבחה אם מחויב לעקור את העץ מאצל
המזבחה או"ד כיון שנטעו בהיתר שוב אי"צ לעוקרו. ובספר ישעיה' פ"ו כתיב וכאלון אשר בשלכת
מצבת במ זרע קדש מצבתה, וקשה היאך הי' נטוע שם עץ, ואם נימא דבהי' נטוע קודם למזבחה אי"צ
לעוקרו א"ש דמצינן לאוקמי קרא בשחי' נטוע קודם שנבנה המזבחה.

²² עמש"כ לעיל דלהראב"ד מותר לבנות בעזרת נשים, ובאור שמח הקשה עליו מירו' מגילה פ"א
ה"ד דמבואר דאיכא איסור נטיעת עץ אף בעזרת נשים, ועי' אבן האזל כאן מש"כ בדברי הירו'.
ויעוי' בחינוך מצוה תצ"ב שאין האיסור בנוטע אצל המזבחה ממש אלא בכל העזרה אסור, וכתב
הגרד"ל שליט"א עי' לענין לשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש ולפי"ז י"ל לשון אצל ודו"ק.
ועי' על גגין ועליות שלא נתקדשו אי קרינן בהו אצל.

²³ יל"ע מאחר וכל העזרה מרוצפת באבנים מהיכן לוקחים עפר למי סוטה דהא בקרא כתיב ולקח
מן העפר אשר יהי' בקרקע המשכן, ויעוי' ברמב"ם בפ"ד מה' סוטה הי"ב דאם לא היה שם עפר
בהיכל מביא עפר מבחוץ ומניחו בהיכל ולוקח ממנו, וצ"ל דהנחה ע"ג האבנים סגי וחשיב עפר
מקרקע המשכן מאחר והאבנים נעשו חלק מהקרקע ומבוטלים שם. שוב הראוני בחזו"א זבחים סי'
ה' סק"ב דאמנם ריצפה מעכבת אבל אי"צ על פני כל שטח העזרה שאין מדת העזרה מעכבת.

²⁴ מבואר דלא מהני לה אף שיבטלה במקומה, ואף דבעלמא מהני ביטול באבנים וצרורות, וכ"ש
הכא דמקומו הוא, אפשר דמשום חשיבותה לא בטלה שהרי אבנים יקרות היו, ודוחק. ואפשר
דמטעמא שסיים בה הרמב"ם היא פסולה ואינה מתבטלת הואיל ונתקלקלה וכיון שהיא מקולקלת
ואינה בצורתה הראויה לכך אינה מתבטלת לרצפה ועומדת להסירה ולתקנה. שו"ר בזה בחזו"א
זבחים סי' ה' סק"ב מ"ט לא בטלה לרצפה ע"ש.

²⁵ ובראב"ד כתב דה"ה דאסור לעמוד במקומה ולעבוד אם הוסרה האבן משם דאין דרך שירות בכך
כמבואר בזבחים.

²⁶ משום דהוי חציצה בינו לבין הריצפה הקבועה. שו"ר בחזו"א זבחים סי' ה' סק"ב דהפסול הוא
משום דאין דרך שירות בכך וכמבואר בתוס' זבחים ק"י א', וכיון דאין דרך שירות בכך ממילא הוי

בית
לְשִׁמּוֹ
הערות ברמב"ם הלכות בית הבחירה

יא ומצוה מן המובחר^ט לחזק את הבנין ולהגביהו כפי כח הציבור^י שנאמר ולרומם את בית אלהינו. ומפארין אותו ומייפין כפי כחן אם יכולין לטוה אותו בזהב ולהגדיל במעשיו ה"ז מצוה:

יב אין בונין^י את המקדש בלילה^ט שנאמר וביום הקים את המשכן ביום מקימין לא בלילה. ועוסקין בבנין מעלות השחר עד צאת הכוכבים. והכל חייבין לבנות ולסעד בעצמן ובממונם

חציצה. וכ"כ בשם הגרי"ז. ולענין אם פוסל עבודתו ככל עומד על גבי חציצה, יעוי' ברדב"ז שהסיק כמדו' שאינו אלא לכתחילה כיון דהוי בעיא דלא איפשטא.

^{טז} יל"ע אם כופין את הציבור ליתן לזה לפי כוחן, או דילמא כיון דאינו אלא למצוה מן המובחר אין כופין אלא לרצונם. ושמא תליא ברוב הציבור אם ירצו רובן כופין את המיעוט, וכמו בחיובי העיר לעשות חומה וכיו"ב, והכא לכאו' לא גרע דעכ"פ ברוב הציבור רוצים יחייבו את כולם.

^{יז} צל"ע והא הכל בכתב בעינן והיאך אפשר להגביהו ולשנות מדתו. שו"ר בשם ספר מעשה רוקח שכתב דגובה המקדש אינו בכלל הכל בכתב, וצל"ע שם מגלי', ולכאו' יש ללמוד כן מהא דאסור לעשות תבנית ההיכל והתם אסור אפי' שאינו עושה בגובה שהי' ההיכל, ולע"כ שם, ומוכח שהגובה אינו מעכב בהיכל.

^{יח} ולענין דיעבד אם בנו בלילה, כתב החו"ב בכלילא דוורדא דנראה שכשר, וכן מבואר מתוס' שבועות.

^{יט} הא דאין בונין בלילה כתבו התוס' שבועות ט"ו ב' בד"ה אין בונין וכו' דוקא כשבונין בידי אדם, אבל בית המקדש דלעתיד שהוא עשוי מאליו בידי שמים, יכול הוא להיבנות אף בלילה כדתנן בר"ה ל' א' יום הנף כולו אסור וקאמר התם דאיבני בלילה וכו'.

אנשים ונשים^כ כמקדש המדבר. ואין מבטלין תינוקות של בית רבן לבנין^{כא}. ואין בנין ב"ה דוחה יום טוב^{כב}:

יג המזבח אין עושין אותו אלא בנין אבנים גזית וזה שנאמר בתורה מזבח אדמה תעשה לי שיהיה מחובר באדמה שלא יבנוהו לא על גבי כיפין ולא על גבי מחילות. וזה שנאמר ואם מזבח אבנים מפי השמועה למדו שאינו רשות אלא חובה:

יד כל אבן שנפגמה^{כג} כדי שתחגור בה הציפורן כסכין של שחיטה הרי זו פסולה לכבש^{כד} ולמזבח שנאמר אבנים שלמות תבנה את מזבח יי'. ומהיכן היו מביאין אבני מזבח מן בתולת הקרקע חופרין עד שמגיעין למקום הנכר שאינו מקום עבודה ובנין ומוציאין ממנו האבנים. או מן הים הגדול ובנין מהן. וכן אבני ההיכל והעזרות שלמות היו:

---

^כ יל"ע אמאי נשים חייבות בבנין המקדש והא אין בונין בלילה וא"כ הוי מצות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות מזה, וצ"ע. ושמא נשים אינן מסייעות אלא בממון וכיו"ב דברים שאינם מהבנין עצמו, וכמש"כ הרמב"ם לעיל דהכל חייבים לסעד בגופם ובממון, ש"מ שיש שני חיובים בממון ובגוף, וזה אינו תלוי בזמן דממון למקדש אפשר להביא בין ביום ובין בלילה. שו"ר בכלילא דוורדא פ"א הי"ב דכתב דאינה מצ"ע שהזמן גרמא דנוהגת אף בלילה שהרי דברים שאינם מעיקר הבנין ודאי אפשר להתעסק בהם אף בלילה, והא דאין בונין בלילה הוא דין מיוחד בבני'.

^{כא} משמע דאי לאו טעמא דביטול התינוקות היו כשרים התינוקות לבנין המקדש, וילה"ק היאך אפשר לקיים מצות בנין המקדש ע"י מי שאינו בר חיובא. ולמש"כ הגרד"ל שליט"א (בזכר דבר סי' ב') דמצוה שחיובה מוטל על הרבים שפיר אפשר לקיימה ע"י מי שאינו בר חיובא דבזה העיקר הוא שיתקיים המצוה ולא איכפת לן ע"י מי, א"ש דאפשר מן הדין לבנות המקדש גם ע"י קטנים. ונפ"מ במקום שאיב"ז ביטול לקטנים.

^{כב} יעו' בחידושי רבי יצחק אלהנן (באר יצחק ת' י"ג ענף ט') והובא במשנ"ב סי' תרל"ז סק"ב להתיר בניית סוכה ביו"ט מדין מתוך דבנין הותר ביו"ט לצורך אוכל נפש כמבואר בתוס' שבת צ"ה א' בד"ה והרודה וכו' גבי מגבן דחייב משום בונה ואפ"ה ביו"ט שרי לעשות גבינה לצורך אוכל נפש ש"מ דגם בנין יש בו היתר ביו"ט ולכך יהי' שרי לבנות סוכה יעו"ש ובתוך דבריו דן בהיתר בניית המקדש ביו"ט מה"ט, וכעת ל"ע בפנים. ואולי מה"ט כתב הרמב"ם דאין בונין אותו ביו"ט ולא הזכיר שבת, דבשבת לא סק"ד דבנין.

^{כג} אבן שפגומה מברייתה אם פסולה עי' כלילא דוורדא ובגליון החזו"א שם.

^{כד} יל"ע מגלן דאף כבש פוסל, והרי כבש אינו מפורש בקרא, ואינו מבואר בהדיא דבעינן כבש מאבנים משא"כ במזבח, ועי'.

בית
לשמוי
העדות ברמב"ם הלכות בית הבחירה

טו אבני היכל ועזרות שנפגמו או שנגממו פסולין ואין להן פדיון אלא נגזזים. כל אבן שנגע בה הברזל אע"פ שלא נפגמה פסולה לבנין המזבח ובנין הכבש שנאמר כי חרבך הנפת עליה ותחללה. והבונה אבן שנגע בה ברזל במזבח או בכבש לוקה שנאמר לא תבנה אתהן גזית. והבונה אבן פגום עובר בעשה:

טז אבן שנפגמה או שנגע בה ברזל^{כה} אחר שנבנית במזבח או בכבש אותה האבן פסולה והשאר כשירות. ומלבנין את המזבח פעמים^{כו} בשנה בפסח ובחג. וכשמלבנין אותן מלבנין במפה. אבל שלא בכפיס של ברזל שמא יגע באבן ויפסול:

יז אין עושין מדרגות למזבח שנאמר לא תעלה במעלות על מזבחי. אלא בונין כמו תל^{כז} בדרומו של מזבח מתמעט ויורד מראש המזבח עד הארץ והוא הנקרא כבש. והעולה^{כח} במעלות על המזבח^{כט} לוקה. וכן הנותץ אבן אחת מן המזבח או מכל ההיכל או מבין האולם ולמזבח דרך השחתה לוקה שנאמר ונתצתם את מזבחותם וגו' לא תעשון כן ליי' אלהיכם:

---

^{כה} לכאן דוקא ברזל אסור ולא שאר מיני מתכות, וכמש"כ הראב"ד בתמיד, וכמש"כ הרמב"ן שלהי פר' יתרו דאם בא לסתת אותן בכלי כסף או בשמיר שהזכירו רבותינו סוטה מ"ח ב' הרי זה מותר, עכ"ל, דאל"כ היאך עלו למזבח עם המחתה ושאר כלי שרת שהוצרכו בעבודת המזבח, והרי נגיעה פוסלת כמש"כ בהמשך דבריו, להאמור דדוקא ברזל אסור שיגע א"ש.

^{כו} עי' לקמן ברמב"ם פ"ד הי"ג דאת ההיכל מלבנין פעם אחת בשנה, ולכאן היינו טעמא דמזבח מזין עליו דמים ולכן צריך ללבנו יותר משא"כ ההיכל שאינו מתלכלך כולי האי.

^{כז} לא נתפרש ממה היו עושין הכבש אם דינו כדין המזבח, שכ' הרמב"ם לקמן ה' ט"ז, ומבואר שבונים אותו מאבנים שלא נפגמו כאבני המזבח, או"ד שבונין אותו אף משאר דברים.

^{כח} היורד במעלות מן המזבח יל"ע אם לוקה, ובמכילתא איתא אין לי אלא עלי' ירידה מנין ת"ל אשר לא תגלה וגו', ועי' מל"מ שהביא דרשא זו ועמד על השמטת הרמב"ם לדין ירידה, ולכאן מבואר ממכילתא דיש מלקות גם על ירידה כמו עלי'.

^{כט} יל"ע באיזה מעלות מיירי והרי אין עושין מעלות למזבח כמש"כ לעיל וא"כ היכן הי' לו מעלות לעלות בהם ואם בנה מעלות מצד אחר או אפי' במקום הכבש ועלה בהם הרי אי"ז מעלות המזבח ונתחדש לפי"ז שיש איסור עלי' למזבח דרך מעלות בכל אופן אפי' אי"ז מעלות המזבח. ולפי"ז צ"ב מ"ט דוקא במזבח אסור ולא כל עלי' בעזרה ע"ג מעלות. מיהו דוקא במזבח אסור דהוא גנאי למזבח אבל בשאר העזרה הי' מעלות מעזרת ישראל לעזרת נשים וכן לפני המנורה הי' מעלות וליכא איסורא.

בֵּית
לְשׁוֹן
הַעֲרֹת בְּרַמְבַּ"ם הַלְבוּת בֵּית הַבְּחִירָה

ית המנורה וכליה והשולחן^ל וכליו ומזבח הקטורת וכל כלי שרת^{לא} אין עושין אותן אלא מן המתכת^{לב} בלבד^{לז}. ואם עשאוּם של עץ או עצם או אבן או של זכוכית^{לז} פסולין:

יט היו הקהל עניים עושין אותן אפילו של בדיל ואם העשירו עושין אותן זהב אפילו המזרקות^{לה} והשפודין והמגרפות של מזבח העולה והמדות אם יש כח בציבור עושין אותן של זהב אפילו שערי העזרה^{לו} מחפין אותן זהב אם מצאה ידם:

כ אין עושין כל הכלים מתחילתן אלא לשם הקודש. ואם נעשו מתחילתן להדיוט^{לז} אין עושין אותן לגבוה. וכלי גבוה עד שלא נשתמש בהן גבוה רשאי להשתמש בהן הדיוט. ומשנשתמש

---

^ל צ"ת דמקרא מלא דיבר הכתוב ועשו שולחן עצי שיטים וציפת אותו זהב, וא"כ שולחן מעץ נעשה ולא ממתכת, ועי' מנ"ח מצוה צ"ז, וכן תמה הרש"ש, ובכלילא דוורדא כתב דשולחן שכתב רבינו אציפוי קאמר דעיקר השולחן היה של עץ עי' שלהי חגיגה, וצ"ב היאך מתפרש דברי הרמב"ם על הציפוי בעוד עיקר הכלי עשוי מעץ, ובגמרא קרינן ל' לשולחן כלי עץ לענין קבלת טומאה.

^{לא} אבל הארון הי' מעץ ואינו בכלל כלי שרת.

^{לב} וכל המתכות כשרים לזה, וכמבואר מנחות כ"ח ב' שעשו של בדיל ושל עופרת, ועי' רש"ש ר"ה י"ט.

^{לז} יל"ע אם עשאן ממתכת המעורבת עם שאר מינים שאין עושין מהם מהו, אם אזלינן בתר רובא וכשר אם רוב ממתכת. וממש"כ הרמב"ם לעיל דאין עושין אלא ממתכת משמע קצת דצריך שיהי' רק ממתכת ומעורב פסול, וצ"ע.

^{לז} עי' מגיל' דזכוכית אין עושין, והרי זכוכית דמי למתכת כמבואר בע"ז ע"ה ב' דדמו לכלי מתכות כיון שהם נתכים ולכך חייבים בטבילת כלים ככלי מתכת. מיהו התם אינו אלא מדרבנן דגזרו וחייבו כיון דדמיה לכלי מתכות, אבל לקולא לא שייך להשוותו לכלי מתכות.

^{לה} ומיהו צ"ל דיש מצוה נמי שיהיו מקצתן של כסף, דבפסחים קתני' דבקרבתן פסח היו מזרקות של כסף כדתנן שורה שכולה כסף.

^{לו} וכותלי הבית אחורי השער לא היו מצופין זהב כיון דלעולם כשהדלתות פתוחות אין רואים את הכותל שאחורי הדלתות. ועי' כס"מ שהביא ההיא דמדות פ"ב מ"ג דכל השערים שהיו שם נשתנו להיות של זהב חוץ משערי ניקנור מפני שנעשה בהם נס, שאותם לא שינו מפני הנס. ובאמת לא הי' לכאן' נס אלא באחד מהדלתות שכשעמדו להשליך השני' נח הים מזעפו, ולכאן' ל"ח נס שנעשה לדלת זו מה שנח אז הים. ואפ"ה לא החליפו את ב' הדלתות כיון שאינו נוי שיהי' אחד של זהב ואחד של נחושת בפתח אחד.

^{לז} ודוקא שנעשו לשימוש הדיוט ולא בשנעשו כלי שלא להשתמש בו, וראי' מההיא דשקלים שהיו עושים סולמות לעלות עצים למקדש, עמש"כ בזה במק"א.

בהן גבוה אסורין להדיוט. אבנים וקורות שחצבן מתחלה לבית הכנסת אין בונין אותן להר הבית:

פרק שני

א המזבח מקומו מכוון ביותר. ואין משנין אותו ממקומו לעולם. שנאמר זה מזבח לעולה לישראל. ובמקדש נעקד יצחק אבינו שנאמר ולך לך אל ארץ המוריה ונאמר בדברי הימים ויחל שלמה לבנות את בית יי' בירושלים בהר המוריה אשר נראה לדויד אביו אשר הכין במקום דויד בגרן ארנן היבוסי:

ב ומסורת ביד הכל שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח בגורן ארונה הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק. והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התיבה. והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל. ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא ומשם נברא. אמרו חכמים אדם ממקום כפרתו נברא:

ג מדות המזבח מכוונות הרבה וצורתו ידועה איש מאיש. ומזבח שבנו בני הגולה כעין מזבח שעתידי להבנות עשוהו ואין להוסיף על מדתו ולא לגרוע ממנה:

ד ושלשה נביאים עלו עמהם מן הגולה. אחד העיד להן על מקום המזבח. ואחד העיד להן על מדותיו^{ל"ח}. ואחד העיד להן שמקריבין על המזבח הזה כל הקרבנות אע"פ שאין שם בית:

ה מזבח שעשה משה ושעשה שלמה ושעשו בני הגולה ושעתידי להעשות כולן עשר אמות גובה כל אחד מהן. וזה הכתוב בתורה ושלש אמות קומתו מקום המערכה בלבד. ומזבח שעשו בני הגולה וכן העתידי להבנות מדת ארכו ורחבו ל"ב אמות על ל"ב אמות:

ו י' אמות של גובה המזבח מהן באמה בת ה' טפחים. ומהן באמה בת ששה טפחים ושאר כל אמות הבנין באמה בת ששה טפחים. וגובה כל המזבח נ"ח טפחים:

ז וכך היתה מדתו וצורתו. עלה ה' טפחים וכנס חמשה טפחים זהו יסוד. נמצא רוחב שלשים אמה ושני טפחים על רוחב שלשים אמה ושני טפחים. עלה שלשים טפחים וכנס חמשה טפחים זהו סובב [עלה י"ח טפחים זהו מקום המערכה] נמצא רוחבו שמונה ועשרים אמה וארבעה טפחים על כ"ח אמה וד' טפחים [עלה י"ח טפחים וכנס לקרן זוית של הי"ח בנין חלול מרובע לכל ארבע קרנות] ומקום הקרנות אמה מזה ואמה מזה סביב. וכן מקום רגלי הכהנים אמה סביב נמצא מקום המערכה ורוחבו עשרים וארבע אמות וארבעה טפחים על עשרים וארבע אמות וארבעה טפחים:

---

^{ל"ח} צ"ע מאי טעמא הוצרכו בזה לנבואה והרי מדות המזבח אינן מעכבות כמש"כ לקמן הי"ז. ואפשר דהיו צריכים לעדות כמה גודלו לעיכובא כמש"כ שם שלא יפחות מאמה על אמה ברום שלש אמות.

בית
לְשׁמוֹ
העדרות ברמב"ם הלכות בית הבחירה

ח גובה כל קרן וקרן חמשה טפחים. ורבוע כל קרן אמה על אמה. וארבע הקרנות חלולות היו מתוכן. וגובה מקום המערכה י"ח טפחים. נמצא חצי גובה המזבח כ"ט טפחים מסוף הסובב ולמטה:

ט וחוט של סקרה היה חוגר באמצע המזבח [כששה טפחים מסוף הסובב ולמטה] להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים. ונמצא גובהו מן הארץ עד מקום המערכה תשע אמות פחות טפה:

י יסוד המזבח לא היה מקיף מארבע רוחותיו כמו הסובב. אלא היה היסוד משוך כנגד כל רוח צפון ומערבי ואוכל בדרום אמה אחת ובמזרח אמה אחת וקרן דרומית מזרחית לא היה לה יסוד^ל:

יא ובקרן מערבית דרומית היו שני נקבים כמין שני חוטמין דקין^מ. והן הנקראין שיתין שהדמים יורדין בהן ומתערבין באותה הקרן באמה ויוצאין לנחל קדרון:

יב ולמטה ברצפה באותו הקרן היה מקום אמה על אמה וטבלא של שיש^{מא} וטבעת קבועה בה שבו יורדין לשיתין ומנקין אותו:

יג וכבש היה בנוי לדרומו של מזבח. ארכו שלשים ושתיים אמה על רוחב ט"ז אמה והיה אוכל בארץ שלשים אמה מצד המזבח. ופורח ממנו אמה על היסוד ואמה על הסובב. ואויר מעט היה מפסיק בין הכבש למזבח כדי ליתן האיברים למזבח בזריקה^{מב}. וגובה הכבש תשע אמות^{מג} פחות שתות עד כנגד המערכה:

---

^{לט} ומבואר דאין דין ריבוע בכל גובה המזבח דהא נמצא שהיסוד לא הי' מרובע.

^מ צ"ע שלא הזכיר הספלים שהיו במזבח לניסוך המים והיין והרי יש בהם כמה פרטים בעשייתן. וכתבו הרמב"ם בפ"י מתמידין ומוספין ה"ו שני ספלים של כסף היו שם. מערבי היה בו המים. ומזרחי היה בו היין של נסך. והיו מנוקבין כמין שני חוטמין דקין. ושל מים היה נקב שלו דק משל יין וכו'.

^{מא} יל"ע אם הי' לטבלה דין רצפה וכהן שעמד ע"ג ועבד עבודתו כשרה.

^{מב} היינו בזריקה שרואה אויר קרקע, וצ"ע היאך הי' רואה אויר קרקע הרי הכבש הי' רכוב על הסובב ועל היסוד וא"כ האויר מועט שהי' בין המזבח לכבש לא הועיל לזה, וצ"ע.

^{מג} יל"ע למה הי' צריך לפרט גובהו של כבש הרי ע"כ זהו גובהו דהוא צריך להיות עד גג המזבח ממש שהרי א"א לעלות במעלות על המזבח.

יד ושני כבשים קטנים יוצאים ממנו שבהם פונים ליסוד ולסובב⁷⁷ ומובדלין מן המזבח כמלא נימא⁷⁸. וחלון היתה במערבו של כבש אמה על אמה ורבוהה היתה נקראת. שבה נותנין פסולי חטאת העוף עד שתעבור צורתה ותצא לבית השריפה:

טו ושני שולחנות היו במערב הכבש אחד של שיש שנותנין עליו את האיברים⁷⁹ ואחד של כסף שנותנין עליו כלי השרת:

טז כשבנין המזבח בנין אותו כולו אטום כמין עמוד ואין עושין בו חלל כלל. אלא מביא אבנים שלמות גדולות וקטנות ומביא סיד וזפת וקונייא וממחה ושופך לתוך מלבן גדול כמדתו ובונה ועולה. ונותן בתוך הבנין גוף של עץ או אבן בקרן דרומית מזרחית כמדת היסוד. וכן נותן בתוך כל קרן וקרן עד שישלים הבנין ויסיר הגופים שבתוך הבנין כדי שתשאר קרן דרומית מזרחית בלא יסוד וישארו הקרנות חלולין:

יז ארבע קרנות של מזבח ויסודו ורבעו מעכבין. וכל מזבח שאין לו קרן יסוד וכבש⁸⁰ וריבוע הרי הוא פסול שארבעתן מעכבין. אבל מדת ארכו ומדת רחבו ומדת קומתו אינן מעכבין. והוא שלא יפחות מאמה על אמה ברום שלש אמות כשיעור מקום המערכה של מזבח מדבר:

יח מזבח שנפגם מבניינו אם נפגם מבניינו טפח פסול⁸¹ פחות מטפח כשר והוא שלא יהיה בנשאר אבן פגומה:

פרק שלישי

---

⁷⁷ יעוי' בחו"ב דלא היו עשוין באלכסון מהכבש לכיוון הסובב אלא ביושר עם הכבש צמוד אליו דאין סברא לומר שהיו מפסידין המקום שבין הכבש לכבשים אלו.

⁷⁸ צ"ע למאי היו צריכין להיות מובדלים וכי זריקה יש מהם למזבח שיהי' צריך אויר כמו מהכבש למזבח.

⁷⁹ ולכך עשאוהו של שיש ולא של כסף וזהב כדי שלא יתחמם הבשר ויסריח, ושיש הוא צונן יותר.

⁸⁰ צל"ע מהיכן ידעינן דבעי כבש ולעיכובא והרי ד"ז אינו מבואר בהדיא, ולכאוי' לא ידעינן לי' אלא מהא דאסור לעלות על המזבח במעלות וע"כ בעינן למיעבד כבש, ועי'.

⁸¹ יעוי' סוכה מ"ח ב' תנו רבנן מעשה בצדוקי אחד שניסך על גבי רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהן ואותו היום נפגמה קרן המזבח והביאו בול של מלח וסתמוהו לא מפני שהוכשר לעבודה אלא מפני שלא יראה מזבח פגום. ולהמבואר ברמב"ם דרק בנחסר טפח הוא פסול יל"ע וכי נחסר ע"י רגימת האתרוגים טפח, ובערוך לנר כתב דרגמהו באבנים יחד עם האתרוגים, וע"ש מ"ט אמרו שרגמוהו באתרוגיהם.

בֵּית
לְשׁוֹנוֹ
הַעֲרֹת בְּרַמְבַּ"ם הַלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה

א המנורה מפורשת צורתה בתורה. וארבעה גביעים ושני כפתורים ושני פרחים היו בקנה המנורה שנאמר ובמנורה ארבעה גביעים משוקדים כפתוריה ופרחיה. ועוד פרח שלישי היה סמוך ליריכה של מנורה שנאמר עד ירכה עד פרחיה:

ב ושלוש רגלים היו לה. ושלושה כפתורים אחרים היו בקנה המנורה שמהן יוצאים ששת הקנים. שלושה מצד זה ושלושה מצד זה. ובכל קנה וקנה מהן שלושה גביעים וכפתור ופרח. והכל משוקדים כמו שקדים בעשייתן:

ג נמצאת כל הגביעים שנים ועשרים. והפרחים תשעה. והכפתורים אחד עשר. וכולן מעכבין זה את זה ואפילו חסר אחד מן השנים וארבעים מעכב את כולן:

ד בד"א בשעשאוה זהב אבל שאר מיני מתכות אין עושין^{מט} בה גביעים כפתורים ופרחי'. וכן מנורה הבאה זהב תהיה כולה ככר עם נרותיה ותהיה כולה מקשה מן העשתות. ושל שאר מיני מתכות אין מקפידין על משקלה. ואם היתה חלולה כשירה:

ה ואין עושין אותה לעולם מן הגרוטאות בין שהיתה של זהב בין שהיתה של שאר מיני מתכות:

ו המלקחים והמחזות וכלי השמן אינן מכלל הככר שהרי נאמר במנורה זהב טהור וחזר ואמר ומלקחיה ומחזותיה זהב טהור. ולא נאמר נרותיה זהב טהור מפני שהנרות קבועין במנורה והם מכלל הככר:

ז שבעת קני המנורה מעכבין זה את זה. ושבעת נרותיה מעכבין זה את זה בין שהיתה של זהב בין שהיתה של שאר מיני מתכות. וכל הנרות קבועים בקנים:

ח ששת הנרות הקבועים בששת הקנים היוצאים מן המנורה כולן פניהם לנר האמצעי שעל קני המנורה וזה הנר האמצעי פניו כנגד קדש הקדשים והוא הנקרא נר מערבי:

ט הגביעים דומין לכוסות אלכסנדריה שפיהן רחב ושוליהן קצר. והכפתורים כמין תפוחים כרותיים שהן ארוכין מעט כביצה ששני ראשיה כדין. והפרחים כמו פרחי העמודים שהן כמין קערה ושפתה כפולה לחוץ:

י גובה המנורה היה שמונה עשר טפה. הרגלים והפרח שלושה טפחים. ושני טפחים חלק. וטפה שבו גביע כפתור ופרח. וטפחיים חלק. וטפה כפתור ושני קנים יוצאין ממנו אחד הילך ואחד הילך ונמשכים ועולין כנגד גובה המנורה. וטפה חלק. וטפה כפתור ושני קנים יוצאים ממנו אחד הילך ואחד הילך ונמשכין ועולין כנגד גובה המנורה. וטפה חלק. וטפה

---

^{מט} לכאוף היינו שאין צריך לעשות כפתורים ופרחים אבל לא שיהי' אסור לעשות בה כן.

בֵּית
לְשִׁמּוֹנִי
הַעֲרֹת בְּרַמְבַּ"ם הַלְכוּת בֵּית הַבְּחִירָה

כפתור ושני קנים יוצאים ממנו אחד הילך ואחד הילך ונמשכין ועולין כנגד גובה המנורה. וטפחיים חלק. נשתיירו שלשה טפחים שבהן שלשה גביעים כפתור ופרח:

יא ואבן היתה לפני המנורה ובה שלש מעלות שעליה כהן עומד ומטיב את הנרות ומניח עליה כלי שמנה ומלקחיה ומחתותיה בשעת הטבה:

יב השלחן היה ארכו שנים עשר טפה ורחבו ששה טפחים. והיה מונח ארכו לאורך הבית ורוחבו לרוחב הבית וכן שאר כל הכלים שבמקדש אורכן לאורכו של בית ורחבן לרוחב הבית חוץ מן הארון שהיה אורכו לרוחב הבית. וכן נרות המנורה כנגד רוחב הבית בין הצפון ובין הדרום:

יג ארבעה סניפין של זהב היו לשלחן מפוצלין בראשיהן שהיו סומכין בהן שתי המערכות של לחם הפנים. שנים מסדר זה. ושנים מסדר זה. והם הנאמרים בתורה וקשותיו:

יד וכ"ח קנים של זהב כל אחד מהן כחצי קנה חלול היו לו. ארבעה עשר לסדר זה וארבעה עשר לסדר זה. והם הנקראים מנקיותיו. ושני הבזיכין שמניחין בהן הלבונה על השולחן בצד המערכות הן הנקראין כפותיו. והדפוסין שעושין בהם להם הפנים הם הנקראים קערותיו:

טו אלו הארבעה עשר קנים נותן החלה הראשונה על עצמו של שולחן ונותן בין ראשונה ושנייה שלשה קנים. וכן בין כל חלה וחלה שלשה קנים ובין ששית וחמישית שני קנים בלבד. לפי שאין על הששית אחרת נמצאו ארבעה עשר בכל מערכה ומערכה:

טז ושני שולחנות היו באולם מבפנים על פתח הבית. אחד של שיש נותנין עליו לחם הפנים בכניסתו. ואחד של זהב נותנין עליו לחם ביציאתו שמעלין בקדש ולא מורידין^א:

יז מזבח הקטרת היה מרובע אמה על אמה. והוא נתון בהיכל מכוון בין הצפון לדרום משוך בין השלחן והמנורה לחוץ. ושולשתן היו מונחין משליש ההיכל ולפנים כנגד הפרוכת המבדיל בין הקדש ובין קדש הקדשים:

---

^א יל"ע אי לעיכובא הוא שיעמוד על גבי המעלות (ואם צריך לעלות את כולן) אם כהן גבוה הוא אם צריך לעלות במעלות אלו. ולכאן מדלא הוי חציצה בינו לריציפה משום דכך היא עבודת הטבת הנרות ש"מ דעיכובא הוא דאל"כ הי' צריך לחצוץ.

^ב וחזינן מהכא דדינא דמעלין אינו דוקא עילוי אלא שלא יוריד, דהא הכא אינו מעלה משולחן של זהב אלא נותן בשל זהב. ושמא היכא דליכא לעיולי בי' שפ"ד אבל היכא דאיכא עילויא צריך דוקא לעלות.

ית הכיור היו לו שנים עשר דד²² כדי שיהיו כל הכהנים העוסקים בתמיד מקדשים ממנו כאחד. ומוכני עשו לו שיהיו בה המים תמיד²³. והיא חול כדי שלא יהיו המים שבה נפסלין²⁴ בלינה שהכיור מכלי הקדש ומקדש וכל דבר שיתקדש בכלי קדש אם לן נפסל:

פרק רביעי

א אבן היתה בקדש הקדשים במערבו שעליה היה הארון מונח. ולפניו צנצנת המן ומטה אהרן. ובעת שבנה שלמה את הבית וידע שסופו ליהרב בנה בונה²⁵ מקום לגנוז בו הארון למטה במטמוניות עמוקות ועקלקלות ויאשיהו המלך צוה וגנוז במקום שבנה שלמה שנאמר ויאמר ללוים המבינים לכל ישראל הקדושים ליי' תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה בן דויד מלך ישראל אין לכם משא בכתף עתה עבדו את יי אלהיכם וגו'. וגנוז עמו מטה אהרן והצנצנת²⁶ ושמן המשחה וכל אלו לא חזרו בבית שני. ואף אורים ותומים שהיו

---

²² ואינו מעכב שיהיו שנים עשר דד, שהרי מתחילה לא היו לו אלא שנים כמבואר במתני', ולא היו מקדשים כל העוסקים בתמיד ביחד.

²³ בתמיד ובזבחים כ' א' פ' רש"י דמוכני היינו גלגלים לכיור לשקעו במעיין שיהי' מחובר לקרקע ולא יפסלו מימיו בלינה, יעו"ש. וכ"ה בהשגות הראב"ד כאן. והרמב"ם פ' דהמוכני הוא כלי של חול שבזה לא נפסלו המים בלינה, וצ"ב. ולפירש"י יתפרש מש"כ כאן שיהיו בה המים תמיד היינו בכיור ועי"ז לא יפסלו המים וישארו בה תמיד.

²⁴ יל"ע למה הי' צריך שלא יפסלו המים בלינה, וכי אין די מים למלאות בכל יום, והי' אפשר לשפוך המים ולמלאות מחדש בכל יום, וכהנים רזיזין הן, ואינו כקטורת וכיו"ב שדמיהם יקרים וא"א גם לעשות בכל עת וחששו שיפסל בלינה והיו מניחים אותו בכלי חול, (וכמש"כ המשך חכמה עה"פ ויעש את שמן המשחה קודש ואת קטורת הסמים טהור וגו', ולמאי שינה הכתוב בזה לכתוב קודש ובזה טהור, אלא לפי שקטורת קדושה ונפסלת בלינה לכך לא הקדישה עדיין אלא עשאה רק בטהרה שלא תיפסל בלינה).

²⁵ היינו בבית ולא בקדש הקדשים במקום הארון, וכדמוכח במתני' דקתני מעשה בכהן אחד שהי' מתעסק וכו' וידעו ששם הארון נגנוז, ובדאי לא הי' זה בקודש הקדשים אלא במקום שבעלי מומין נכנסין שהי' מתעסק בבדיקת העצים כמדו' והיינו כהנים בעלי מומין, ובעזרת הנשים היתה לשכת העצים ששם כהנים בעלי מומין בודקין את העצים. וצ"ב מאי טעמא בנה שלמה מקום הטמנת הארון שם ולא בקדש הקדשים מקומו של הארון, ושמא עשה כן כדי שאם יחפשו אחריו הנכרים לא ימצאוהו במקום שיחשבו לחפש בו.

²⁶ עי' בסהמ"צ שורש ג', שאם באנו למנות מצוות ואיסורים זמניים, א"כ נמנה נמי הא דכתיב קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העומר מן, ע"ש. וכתב הגרד"ל שליט"א דבמנ"ח מ"ע צ"ה תמה מ"ט

בֵּית
לְשֵׁמוֹ
הַעֲרֹת בְּרַמְבַּ"ם הַלְבוֹת בֵּית הַבְּחִירָה

בבית שני לא היו משיבין ברוח הקדש. ולא היו נשאלין בהן שנאמר עד עמוד כהן לאורים ותומים. ולא היו עושין אותן אלא להשלים שמנה בגדים לכהן גדול כדי שלא יהא מחוסר בגדים:

ב בבית ראשון היה כותל מבדיל בין הקדש ובין קדש הקדשים עביו אמה. וכיון שבנו הבית שני נסתפק להם אם עובי הכותל היה ממדת הקדש או ממדת קדש הקדשים לפיכך עשו קדש הקדשים עביו עשרים אמה תמימות ועשו הקדש ארבעים אמה תמימות והניחו אמה יתירה בין הקדש ובין קדש הקדשים ולא בנו כותל בבית שני אלא עשו שתי פרוכות אחת מצד קדש הקדשים ואחת מצד הקדש וביניהן אמה כנגד עובי הכותל שהיה בראשון. אבל במקדש ראשון לא היתה שם אלא פרכת אחת בלבד שנאמר והבדילה הפרכת לכם וגו':

ג ההיכל שבנו בני גולה היה מאה אמה על מאה אמה על רום מאה. וכן היתה מדת רומו בנו גובה שש אמות אטום סתום כמו יסוד לו. ורום כותלי הבית ארבעים אמה ורום הכיור שבתקרה אמה ועל גביו גובה שתי אמות פנוי שיכנס בו הדלף והוא הנקרא בית דילפא. ועובי התקרה שעל גבי בית דילפא אמה. ומעזיבה גובה אמה. ועלייה בנויה על גביו גובה כותליה ארבעים אמה. ובגגה גובה אמה כיור ואמתים גובה בית דילפא ואמה תקרה ואמה מעזיבה וגובה המעקה שלש אמות וטס של ברזל כמו סייף גובהו אמה על גבי המעקה סביב כדי שלא ינוחו עליו העופות והוא הנקרא כלה עורב. הרי הכל מאה אמה:

ד מן המערב למזרח מאה אמה וזהו חשבונן. ארבעה כתלים זה לפנים מזה וביניהן שלשה מקומות פנויין. בין הכותל המערבי ובין הכותל שלפנים ממנו חמש אמות ובין כותל שני ושלישי שש אמות ובין כותל שלישי ורביעי שש אמות. ואלו המדות הן של עובי הכותל עם המקום הפנוי שבין שני כותלים. ואורך קדש הקדשים עשרים אמה. ובין שתי הפרוכות המבדילות בינו ובין הקדש אמה. ואורך הקדש ארבעים אמה. ועובי הכותל המזרחי שבו

לא מנו מוני המצוות מ"ע דצנצנת המן וכן מקלו של אהרן, והא מקום הנחתן שם הוא לדורות כמבואר בגמ' ורמב"ם, וא"כ הנוטלם משם עובר בעשה שמפורש בתורה דשם מקום הנחתן, ויעו"ש מש"כ בזה, ודו"ק מדברי סהמ"צ הנ"ל וע"א הוא.

ולכ' להאמור יתכן, אולי, דהציווי אמנם הי' למרע"ה בלבד אך אית בזה גם מכוון דגזרת מלך שיהא הדבר קיים כן ולעולם. ועל כן אסור לן לבטל גזירת מלך זו וגם לדורות ולא שנאמרה כאן מ"ע לדורות, אלא כאמור רק מחמת האיסור הכללי לבטל גזירת מלך [ודו"ק מהארגז ששלחו פלישתים שהוא מענין שנאמר בנביא ולא בתורה]. ול"ש, א"כ, למנות הנחת צנצנת המן ומקלו של אהרן בכלל מנין המצוות. וצ"ע בכ"ז.

בֵּית
לְשֵׁמוֹ
הַעֲרֹת בְּרַמְבַּ"ם הַלְבוֹת בֵּית הַבְּחִירָה

השער שש אמות והאולם אחת עשרה אמה. ועובי כותל האולם חמש אמות. נמצא הכל מאה אמה:

ה מן הצפון לדרום מאה אמה. עובי כותל האולם חמש אמות. ומכותל אולם עד כותל הקדש עשר אמות. וכותלי הקדש ששה כתלים זה לפנים מזה וביניהן חמשה מקומות פנויים. בין כותל חיצון ובין השני חמש אמות. ובין שני ושלישי שלש אמות וחמש בין שלישי ורביעי. ובין רביעי וחמישי שש. ובין חמישי וכותל הפנימי שש נמצא הכל ארבעים אמה מצד זה. וארבעים אמה מצד שכנגדו ורוחב הבית מבפנים עשרים. הרי מאה אמה:

ו הפשפש והוא שער הקטן. ושני פישפשין היו להיכל מצדי השער הגדול שבאמצע. אחד בצפון ואחד בדרום. שבדרום לא נכנס בו אדם מעולם ועליו הוא מפורש על ידי יחזקאל השער הזה סגור יהיה לא יפתח. ושבצפון בו נכנסין. ומהלך בין שני הכתלים עד שמגיע למקום פתוח לקדש משמאלו ונכנס לתוך ההיכל ומהלך עד שער הגדול ופוחתו:

ז השער הגדול היה רחבו עשר אמות וגובהו עשרים אמה. וארבע דלתות היו לו שתיים בפנים ושתיים בחוץ. החיצונות נפתחות לתוך הפתח לכסות עוביו של כותל והפנימיות נפתחות לתוך הבית לכסות אחורי הדלתות:

ח פתחו של אולם היה גבוה ארבעים אמה ורוחבו עשרים ולא היה לו שערים וחמש מלתריות של מילא היו על גבי פתחו מלמעלה. התחתונה עודפת על הפתח אמה מזה ואמה מזה. וכל אחת מחמשתן עודפת על שלמטה ממנה אמה מזה ואמה מזה. נמצאת העליונה שלשים אמה ונדבך של אבנים היה בין כל אחת ואחת:

ט ההיכל היה בניינו רחב מלפניו וצר מאחוריו כמו ארי. ויציעים היו מקיפין לבית כולו מסביב חוץ לכותל המסיבה. ויציע התחתונה חמש ורובד על גבה שש ויציע אמצעית שש ורובד על גבה ז' והעליונה ז' שנאמר היציע התחתונה וגו'. וכן היו השלש יציעים מקיפים לבית משלשה רוחותיו וכן סביב לכותלי האולם מלמטה עד למעלה כך היו אמה אחת חלק ורובד שלש אמות. ואמה חלק ורובד שלש אמות עד למעלה. ונמצאו הרובדין מוקפין לכתלים. רוחב כל רובד שלש אמות עד למעלה. ובין כל רובד ורובד אמה ורובד העליון היה רוחבו ארבע אמות:

י כל אלו המקומות הפנויים שבין הכתלים הם הנקראים תאים. נמצאו התאים המוקפין למקדש חמשה מן הצפון וחמשה מן הדרום ושלושה מן המערב. ושלוש דיוטות היו דיוטא על גבי דיוטא נמצאו ט"ו תאים בדרום חמשה ע"ג חמשה וחמשה על גביהן וכן בצפון חמשה עשר. ושמונה תאים היו במערב שלושה על גבי שלושה ושנים על גביהן בדיוטא אחת הכל ל"ח תאים:

יא ג' פתחים היו לכל אחד ואחד מן התאים. אחד לתא מן הימין. ואחד לתא מן השמאל. ואחד לתא שעל גביו. ובקרן מזרחית צפונית בתא שבדיוטא האמצעית היו חמשה פתחים.

בֵּית
לְשֹׁמוֹי
הַעֲרֹת בְּרַמְבַּ"ם הַלְכוּת בֵּית הַבְּחִירָה

אחד לתא מימין. ואחד לתא שעל גביו. ואחד למסיבה. ואחד לתא שיש בו הפשפש. ואחד להיכל:

יב ומסיבה היתה עולה מקרן מזרחית צפונית לקרן צפונית מערבית שבה היו עולין לגגות התאים. היה עולה במסיבה ופניו למערב הלך את כל פני הצפון עד שהוא מגיע למערב. הגיע למערב הפך פניו לדרום הלך את כל פני המערב עד שהוא מגיע לדרום. הגיע לדרום הפך פניו למזרח והיה מהלך לדרום עד שהוא מגיע לפתחה של עלייה שפתחה של עלייה היה פתוח לדרום:

יג ובפתחה של עלייה היו שתי כלונסות של ארז שבהן עולין לגגה של עלייה. וראשי פספסין היו מבדילין בעלייה בין גג הקדש לגג קדש הקדשים. ולולין היו פתוחין בעלייה לבית קדש הקדשים שבהן משלשלין את האומנין בתיבות כדי שלא יזונו עיניהם מבית קדש הקדשים. ופעם אחת בשנה מפסח לפסח מלבנין את ההיכל:

פרק חמישי

א הר הבית והוא הר המוריה היה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה והיה מוקף חומה. וכיפין על גבי כיפין היו בנויות מתחתיו. מפני אהל הטומאה. וכולו היה מקורה סטיו לפנים מסטיו:

ב וחמשה שערים היו לו. אחד מן המערב ואחד מן המזרח ואחד מן הצפון ושנים מן הדרום. רוחב כל שער עשר אמות וגובהו עשרים. ויש להם דלתות:

ג לפנים ממנו סורג מקיף סביב גובהו י' טפחים ולפנים מן הסורג החיל [גובהו] עשר אמות. ועליו הוא אומר בקינות ויאבל חל וחומה זו חומת העזרה:

ד לפנים מן החיל העזרה, וכל העזרה היתה אורך קפ"ז על רוחב קל"ח. ושבעה שערים היו לה. ג' מן הצפון הסמוכין למערב. וג' מן הדרום סמוכין למערב. ואחד במזרח מכוון כנגד בית קדש הקדשים באמצע:

ה כל שער מהן היה רוחבו עשר אמות וגובהו כ' אמה. והיו לו דלתות מחופות זהב. חוץ משער מזרחי שהיה מצופה נחושת דומה לזהב. ושער זה הוא הנקרא שער העליון והוא שער ניקנור:

ו העזרה לא היתה מכוונת באמצע הר הבית. אלא רחוקה מדרום הר הבית יתר מכל הרוחות וקרובה למערב יתר מכל הרוחות. ובינה ובין הצפון יתר ממה שבינה ובין המערב. ובינה ובין המזרח יתר ממה שבינה ובין הצפון:

ז ולפני העזרה במזרח היתה עזרת הנשים. והיא היתה אורך ק' אמה ול"ה על רוחב קל"ה. וארבע לשכות היו בארבע מקצעותיה של ארבעים ארבעים אמה ולא היו מקורות וכן עתידין להיות:

בית
לְשׁוֹמֵי
העזרות ברמב"ם הלכות בית הבחירה

ח ומה הם משמשות. דרומית מזרחית לשכת הנזירים ששם מבשלין את שלמיהם ומגלחין את שערם. מזרחית צפונית לשכת דיר העצים ששם כהנים בעלי מומין מתליעים בעצים. שכל עץ שנמצא בו תולעת פסול. צפונית מערבית לשכת המצורעים. מערבית דרומית בה היו נותנין יין ושמן והיא היתה נקראה לשכת בית שמניא:

ט עזרת הנשים היתה מוקפת גזוזטרא כדי שיהיו הנשים רואות מלמעלן¹³ והאנשים מלמטן כדי שלא יהיו מעורבבין. ובית גדול היה בצד העזרה בצפונה מבחוץ בין העזרה והחיל והיה בנוי כיפה ומוקף רובדין של אבן והוא היה נקרא בית המוקד. ושני פתחים היו לו אחד פתוח לעזרה ואחד פתוח לחיל:

י וארבע לשכות היו בו. שתיים קודש ושתיים חול. וראשי פספסין מבדילין בין הקדש והחול. ומה היו משמשות מערבית דרומית לשכת הטלאים. ודרומית מזרחית לשכת עושי לחם הפנים. מזרחית צפונית בה גזזו בית חשמוני אבני מזבח ששקצום מלכי יון. צפונית מערבית בה יורדין לבית הטבילה:

יא היורד לבית הטבילה מלשכה זו היה הולך במסיבה ההולכת תחת המקדש כולו והנרות דולקות מכאן ומכאן עד שמגיע לבית הטבילה. ומדורה היתה שם. ובית הכסא של כבוד¹⁴ וזהו כבודו. מצאו נעול בידוע שיש שם אדם:

יב אורך העזרה מן המזרח למערב קפ"ז וזהו חשבונן. מכותל מערבי של עזרה עד כותל ההיכל אחת עשרה אמה. ואורך ההיכל כולו מאה אמה. בין האולם ולמזבח שתיים ועשרים. המזבח שתיים ושלושים. מקום דריסת רגלי הכהנים והוא הנקרא עזרת כהנים אחת עשרה אמה. מקום דריסת רגלי ישראל והוא הנקרא עזרת ישראל אחת עשרה אמה:

יג ורוחב העזרה מן הצפון לדרום מאה ושלושים וחמש וזהו חשבונן. מכותל צפוני עד בית המטבחים שמונה אמות. בית המטבחים י"ב אמות ומחצה. ושם תולין ומפשיטין את הקדשים בצדו:

---

¹³ במתני' סוכה נ"א א' נראה דהיו עושין הגזוזטרא לשמחת בית השואבה, ובכל שנה היו מתקנים מחדש, ולא בכל השנה היתה הגזוזטרא עומדת אלא יורדין במוצאי יו"ט ומתקינין אותה.

¹⁴ מה שעשו שם בית הכסא וראו להזכירו במתני' פירש הרא"ש בתמיד דלאשמועינן אתא שבעל קרי שהטיל מים אחר שטבל צריך לחזור ולטבול, ובחז"ל הביא דברי רש"י ברכות ס"ב שפירש משום דכל המסיך רגליו טעון טבילה, וכתב החז"ל דתרויהו קושטא, דמה שעשו שם בית הטבילה סמוך לביהכ"ס יש לפרש כרש"י, ומה שהזכירו את הביהכ"ס כאן הוא משום טעמי' דהרא"ש.

יד מקום השולחנות שמונה אמות וכו' שולחנות של שיש שמניחין עליהן הנתחים ומדיחין את הבשר לבשלו^ט. ושמונה שלחנות היו. ובצד מקום השלחנות מקום הטבעות כ"ד אמה. ושם שוחטין את הקדשים:

טו ובין מקום הטבעות והמזבח שמונה אמות והמזבח ל"ב. והכבש שלשים. ובין הכבש ולכותל דרומי י"ב אמה ומחצה. מכותל צפוני של עזרה עד כותל המזבח שהוא רוחב ששים ומחצה. וכנגדו מכותל האולם עד כותל מזרחי של עזרה שהוא אורך שש ושבעים:

טז כל המרובע הזה הוא הנקרא צפון הוא המקום ששוחטין בו קדשי קדשים:

יז שמונה לשכות היו בעזרת ישראל. ג' בצפון. וג' בדרום. שבדרום לשכת המלח. לשכת הפרוה. לשכת המדיחין. לשכת המלח שם נותנין מלח לקרבן. לשכת הפרוה שם מולחין עורות הקדשים. ועל גגה היתה בית טבילה לכהן גדול ביום הכפורים. לשכת המדיחין שם היו מדיחין קרבי הקדשים ומשם מסיבה עולה לגג בית הפרוה. והשלש שבצפון לשכת הגזית. לשכת הגולה. לשכת העץ. לשכת הגזית שבה סנהדרי גדולה יושבת. וחציה היה קדש וחציה היה חול. ולה שני פתחים אחד לקדש ואחד לחול ובחצי של חול היו הסנהדרין יושבין. לשכת הגולה שם היתה בור שממלאין ממנו בגולה ומשם מספקין מים לכל העזרה. ולשכת העץ היתה אחורי שתייהן והיא היתה לשכת כ"ג והיא הנקראת לשכת פרהדרין. וגג שלשתן שוה. ושתי לשכות אחרות היו שם בעזרת ישראל. אחת מימין שער מזרחי והוא לשכת פנחס המלבייש. ואחת משמאלו והוא לשכת עושה חביתין:

פרק ששי

א המקדש כולו לא היה במישור אלא במעלה ההר. כשאדם נכנס משער מזרחי של הר הבית מהלך עד סוף החיל בשוה. ועולה מן החיל לעזרת הנשים בשתים עשרה מעלות רום כל מעלה חצי אמה^ו ושלחה חצי אמה:

ב ומהלך כל עזרת הנשים בשוה. ועולה ממנה לעזרת ישראל שהוא תחלת העזרה בחמש עשרה מעלות. רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה:

ג ומהלך כל עזרת ישראל בשוה ועולה ממנו לעזרת הכהנים במעלה גבוהה אמה ועליה דוכן יש בו שלש מעלות רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה נמצאת עזרת הכהנים גבוהה על של ישראל שתי אמות ומחצה:

^ט צ"ע למה אמר לבשלו, הרי מצות הדחת הקרב והכרעיים להקטרה היא ולא לאכילה.

^ו ידוע הקושיא אמאי עשו המעלות גבוהות כ"כ והרי אדרבא אי"ז צניעות וכבוד כמבואר גבי המזבח דלא עולים עליו במעלות משום כך, וא"כ מ"ט עשו מעלות גבוהות כ"כ. ושמעתי לומר דלפיכך עשאום גבוהות כדי שלא ירוצו וידלגו במעלות כדרך שאדם עושה בחול שעולים שנים שנים.

בֵּית
לְשִׁמוֹ
הַעֲרֹת בְּרַמְבַּ"ם הַלְבוֹת בֵּית הַבְּחִירָה

ד ומהלך כל עזרת הכהנים והמזבח. ובין האולם ולמזבח בשוה. ועולה משם לאולם בשתים עשרה מעלות. רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה וההיכל כולו בשוה:

ה נמצא גובה קרקע ההיכל על קרקע שער המזרח של הר הבית שתיים ועשרים אמות. וגובה שער הר הבית עשרים אמה. לפיכך העומד כנגד שער המזרח אינו רואה פתח ההיכל. ומפני זה עשו כותל שעל גבי שער זה נמוך. כדי שיהא כהן העומד בהר המשחה רואה פתח ההיכל בשעה שמזה מדם הפרה^{כו} נוכח ההיכל:

ו ולשכות היו שם תחת עזרת ישראל פתוחות לעזרת הנשים. ששם הלויים נותנין הכנורות והנבלים והמצלתיים וכל כלי השיר. ועל הדוכן העולה מעזרת ישראל לעזרת הכהנים היו הלויים עומדים בשעה שאומרים שירה על הקרבן:

ז הלשכות הבנויות בקדש ופתוחות לחול אם היו גגותיהן שוין עם קרקע העזרה תוכן חול וגגותיהן קדש ואם אינן שוין אף גגותיהן חול שהגגות והעליות לא נתקדשו. לפיכך גגים אלו אין אוכלין שם קדשי קדשים ולא שוחטין קדשים קלים:

ח היו בנזירות לחול ופתוחות לקדש תוכן קדש לאכילת קדשי קדשים^{כו} אבל אין שוחטין שם קדשים קלים והנכנס לשם בטומאה פטור. וגגותיהן חול לכל דבר:

ט המחילות הפתוחות לעזרה קודש והפתוחות להר הבית חול^{כו}. החלונות ועובי החומה כלפנים בין לאכילת קדשי קדשים בין לטומאה:

י בית דין שרצו להוסיף על ירושלים או להוסיף על העזרה^{כו} מוסיפין. ויש להם למשוך העזרה עד המקום שירצו מהר הבית ולמשוך חומת ירושלים עד מקום שירצו:

---

^{כו} וזהו אחד מן הטעמים שאין נוהג פרה אדומה בזמן הזה שאין לנו בית, מפני שצריך להזות כנגד פתח אהל מועד, וכתב הגרד"ל שליט"א דיל"ד אי שייך בזמן הזה (ויל"ע רשב"א שבועות ט"ו א') דקדושה אמנם לא בטלה אך אולי לזה בעי היכל ממש.

^{כו} ויל"ע לענין פסול יוצא אם הוציא דם ובשר לשם. וראיתי מי שכתב דאין קדושתן מדאורייתא, אבל מדרבנן קדושים הם, וצ"ב.

^{כו} לכאור' קדושתן כהר הבית ולא חול גמור.

^{כו} משמע דדוקא על ירושלים ועל העזרה יכולין להוסיף ולא על הר הבית, ומיהו מ"ט יהי' כן אם אפשר להוסיף על ירושלים ועל העזרה למה לא יוכלו להוסיף על הר הבית שקדושתו כלה מקדושת העזרה, וצ"ע.

יא אין מוסיפין על העיר או על העזרות אלא על פי המלך וע"פ נביא ובאורים ותומים ועל פי סנהדרין של שבעים ואחד זקנים שנאמר ככל אשר אני מראה אותך⁹⁷ וכן תעשו לדורות. ומשה רבינו מלך היה⁹⁸:

יב וכיצד מוסיפין על העיר עושין בית דין שתי תודות ולוקחין לחם חמץ שבהם והולכים בית דין אחר שתי התודות⁹⁹ ושתי התודות זו אחר זו ועומדין בכנורות ובנבלים ובצלצל על כל פנה ופנה ועל כל אבן (ואבן) שבירושלים ואומר ארוממך י"י כי דליתני וגו'. עד שמגיעין לסוף המקום שמקדשין אותו ועומדין שם. ואוכלים שם לחם תודה אחת משתי התודות והשנייה נשרפת וע"פ הנביא שורפין את זו ואוכלין את זו:

יג וכן אם הוסיפו על העזרה מקדשין אותה בשיירי המנחה מה ירושלים התודה שנאכלת בה מקדשתה אף העזרה שיירי המנחות שאין נאכלין אלא בה הן שמקדשין אותה בהן ואוכלין אותן בסוף המקום שקדשו:

יד כל מקום שלא נעשה בכל אלו וכסדר הזה אין קדוש גמור¹⁰⁰ וזה שעשה עזרא שתי תודות זכרון הוא שעשה לא במעשיו נתקדש המקום שלא היה שם לא מלך ולא אורים ותומים.

---

⁹⁷ יל"ע אם היינו דקאמר הכל בכתב מיד הד', ולמה הביאו בגמרא קרא דדברי קבלה דהכל בכתב ולא למדו ממקרא דככל אשר אני מראה אותך. – יל"ע אם האי דינא נאמר נמי על כלי המקדש שאין לשנותם אלא ע"פ נביא דהכל בכתב או"ד דוקא על בנין הבית נאמר, ומהא דעשה בן קטין שנים עשר דד לכיור לכאן' מבואר דבכלים מותר לשנות, וצ"ע. שו"ר דבקרא דאייתי הרמב"ם דככל אשר אני מראה אותך וגו' מפורש גם הכלים, דכתיב את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו, וכן בקרא דדה"י דהכל בכתב קאי קודם לכן גם על הכלים, וכן מפורש ברש"י שם, וא"כ י"ל דאף בכלים הכל בכתב ואין לשנות, והא דעשה שנים עשר דד לכיור אפשר משום שאינו שינוי בצורת הכיור אלא הוספה חיצונית ולא מהותית כשינוי גודל וצורה.

⁹⁸ צ"ע למאי קמ"ל דמשה רבינו מלך הי', הרי משה לא נכנס לארץ ישראל ולא הי' יכול להוסיף על ירושלים, ואמר הבה"ח אליעזר בר"ש דשמא קמ"ל דלאו דוקא מלך ממש אלא משה רבינו דין מלך הי' לו וכל שיהי' כיו"ב יכול להוסיף על העיר.

⁹⁹ והא דמוציאין את התודות חוץ לירושלים, אע"פ שעדיין לא קידשו לאותו מקום, וקדשים קלים שיצאו חוץ לירושלים נפסלו. [ול"ש לומר דהוי באין כאחד, דמ' שהתודה היתה מהלכת קודם ואז באו וקידשו]. יעוי' בשבועות ט"ו דהוי ע"פ נביא.

¹⁰⁰ עי' מהו קדושתו, ואולי קדוש לחומרא ולא לקולא, וצ"ת.

ובמה נתקדשה בקדושה ראשונה^ט שקדשה שלמה שהוא קידש העזרה וירושלים לשעתן וקידשן לעתיד לבא:

טו לפיכך מקריבין הקרבנות כולן אע"פ שאין שם בית בנוי. ואוכלין קדשי קדשים בכל העזרה אע"פ שהיא חריבה ואינה מוקפת במחיצה ואוכלין קדשים קלים ומעשר שני בכל ירושלים אף על פי שאין שם חומות^{טז} שהקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא:

טז ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא. ובקדושת שאר א"י לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קדשה לעתיד לבוא. לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה אינה בטלה. והרי הוא אומר והשמותי את מקדשיכם ואמרו חכמים אע"פ ששוממין בקדושתן הן עומדים אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כבוש רבים וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ ישראל. וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השנייה הוא מקודש היום ואע"פ שנלקח הארץ ממנו וחייב בשביעית ובמעשרות על הדרך שביארנו בהלכות תרומה:

פרק שביעי

א מצות עשה^{טז} ליראה מן המקדש שנאמר ומקדשי תיראו. ולא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שצוה על יראתו:

ב ואי זו היא יראתו לא יכנס אדם להר הבית במקלו^{טז} או במנעל שברגליו או באפונדתו או באבק שעל רגליו או במעות הצרורין לו בסדינו ואין צ"ל שאסור לרוק בכל הר הבית אלא

---

^ט יעו"י כאן בהשגות הראב"ד דפליג וס"ל דאינה קדושה בזה"ז ואין חייבין כרת על ביאתה השתא. ^{טז} יעו"י ב"מ נ"ג בתוס' לענין נפלו מחיצות דאין אוכלים מעשר שני בירושלים, והאיך יתכן דמע"ש חמור מקדשים, וע"ש לענין קדשים בנפלו מחיצות לגמרי דאין אוכלים, וצ"ת.

^{טז} לא מצינו שיברכו על מצות היראה מן המקדש, ואין בה מעשה מצוה וממילא אין מברכין על מצוה שאין בה מעשה, ומה שחולץ מנעליו קודם כניסתו א"א להחשיבו כמעשה מצוה דאין המצוה בחליצת המנעלים אלא באי כניסתו עמהם.

^{טז} ילה"ק על מש"כ לקמן פ"ח ה"י דאיש הר הבית הי' מכה במקלו למי שנמצא ישן על משמרו, והאיך הי' שרי ליה להיכנס במקלו, וצ"ל דהאי מקל לאו להילוך עביד ושאני, וצ"ע. ויעו"י בתשו' שבות יעקב ח"ג ס"ב באיזה מקל אסור ליכנס דמקל שהוא לכבוד דעתו דשרי להיכנס בו, וביוסף אומץ להחיד"א משיג על דבריו ואוסר.

אם נזדמן לו רוק מבליעו בכסותו^{עב}. ולא יעשה הר הבית דרך^{עד} שיכנס מפתח זו ויצא מפתח שכנגדה כדי לקצר הדרך אלא יקיפו מבחוץ. ולא יכנס לו אלא לדבר מצוה^{עה}:

ג וכל הנכנסין להר הבית נכנסין דרך ימין ומקיפין ויוצאין דרך שמאל חוץ ממי שארעו דבר שהוא מקיף על השמאל לפיכך היו שואלין לו מה לך מקיף על השמאל. שאני אבל השוכן בבית הזה ינחמך. שאני מנודה השוכן בבית הזה יתן בלבבך ותשמע לדברי חבריך ויקרבוך:

ד כל שהשלים עבודה^{עו} ונסתלק לו אינו יוצא ואחוריו להיכל אלא מהלך אחורנית מעט מעט ומהלך בנחת על צדו^{עז} עד שיצא מן העזרה. וכן אנשי משמר ואנשי מעמד ולוים מדוכנן כך הם יוצאין מן המקדש כמי שפוסע אחר תפלה לאחוריו. כל זה ליראה מן המקדש:

ה לא יקל אדם את ראשו כנגד שער מזרחי של עזרה שהוא שער ניקנור. מפני שהוא מכוון כנגד בית קדש הקדשים. וכל הנכנס לעזרה יהלך בנחת במקום שמותר לו להכנס לשם.

---

^{עב} יל"ע בשבת היכי לעביד הרי אדם מקפיד על רוק בבגדו וא"כ י"ל דאסור להבליעו בכסותו שמא יכנס, ורק בבגד המיוחד לכך שרי, וצ"ע. ועוד יל"ע כהן כיצד יעשה, הרי אם יבליעו בכסותו שוב אינו ראוי לעבודה כדאיתא זבחים י"ח ב' דהיו בגדיו מטושטשין בטיט ועבד עבודתו פסולה, דלאו בגד הראוי לעבודה הוא דבעינן לכבוד ולתפארת.

^{עד} ואם נכנס לעבודה או לצורך ראשי לצאת בפתח אחר דלא חשיב שעושהו דרך כיון שלא נכנס ע"ד לעשותו דרך. ואדרבא מצוה שיצא בפתח אחר כדכתיב ובבוא עם הארץ להשתחוות וכו'.

^{עה} וכתב הגרד"ל שליט"א דלפי"ז הנכנסים לביהכ"נ ולביהמ"ד לראות נוי הביהכ"נ לכאו' לאו שפיר עבדי [ויל"ד].

^{עו} לכאו' לאו דוקא בהשלים עבודתו אלא אפי' תמא שנמא בעזרה וצריך לצאת אסור לו לצאת במהרה, ואף שאסור לו לשהות בטומאתו בעזרה, מ"מ רשאי להלך עקב בצד אגודל והעיקר שלא ישהה כדי השתחוי'.

^{עז} צ"ב מש"כ בתחילה דמהלך אחורנית וסיים שהלך על צידו, ושמא ר"ל שיתחיל לצאת אחורנית ממש וגומר יציאתו כשהוא מצדד על צדו. ואולי בזה מיושב נמי כפילות שכתב הרמב"ם דמהלך אחורנית מעט מעט ואח"כ כתב דמהלך בנחת, ולכאו' היינו הך מעט מעט היינו בנחת, ולהאמור תרתי קאמר דמהלך אחורנית מעט, ואח"כ מהלך על צידו ובנחת, וכן יש ללמוד מדסיים והשווה היציאה כמי שפוסע אחר התפילה לאחוריו, והרי בתפילה אינו פוסע אלא ג' פסיעות לאחוריו, והיינו כמש"כ דרק מתחיל לצאת לאחוריו מעט, ואח"כ ממשיך לצאת כשהוא על צידו.

ויראה עצמו שהוא עומד לפני י"י כמו שנאמר והיו עיני ולבי שם כל הימים. ומהלך באימה וביראה ורעה^ע שנאמר בבית אלהים נהלך ברגש:

וַאֲסוּרֵי לְכָל אָדָם לִישְׁבֵּי בְּכָל הָעֲזָרָה וְאִין יִשְׁבֵּי בְּעֲזָרָה אֲלֵא לְמַלְכֵי בַיִת דּוּד בְּלַבַּד שְׁנֵאמַר וַיִּבֵּא הַמֶּלֶךְ דּוּד וַיִּשֶׁב לְפָנֵי ה'. וְהַסְנֵהֲרִין שְׁהִיו יוֹשְׁבִין בְּלִשְׁכַת הַגִּזִּית לֵא הִיו יוֹשְׁבִין אֲלֵא בַחֲצִיָּה שֶׁל חוּל:

ז אַע"פ שֶׁהַמֶּקְדֵּשׁ הַיּוֹם חָרַב בְּעוֹנוֹתֵינוּ חַיִּיב אָדָם בְּמוֹרָאוֹ כְּמוֹ שֶׁהִיא נוֹהֵג בּוֹ בְּבִנְיָנוּ. לֵא יִכְנַס אֲלֵא לְמִקּוֹם שְׁמוֹתָר לְהִכְנַס לְשֵׁם וְלֵא יִשֶׁב בְּעֲזָרָה וְלֵא יִקַּל רֵאשׁוֹ כְּנֶגֶד שַׁעַר הַמְּזֻרָח שְׁנֵאמַר אֵת שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וּמִקְדְּשֵׁי תִירָאוּ. מֵה שְׁמִירַת שַׁבַּת לְעוֹלָם אִף מוֹרָא מִקְדֵּשׁ לְעוֹלָם^ס שֶׁאֵע"פ שֶׁחָרַב בְּקִדּוּשׁוֹ עוֹמֵד:

ח בְּזִמְן שֶׁהַמֶּקְדֵּשׁ בְּנוִי^כ אֲסוּר לּוֹ לְאִדָּם לְהִקַּל אֵת רֵאשׁוֹ מִן הַצּוֹפִים שֶׁהוּא חוֹץ לִירוּשָׁלַיִם וּלְפָנִים. וְהוּא שִׁיחֵיהָ רוֹאֵה אֵת הַמֶּקְדֵּשׁ. וְלֵא יִהְיֶה גֹדֵר מִפְסִיק בֵּינוּ וּבֵין הַמֶּקְדֵּשׁ:

ע וְאֲסוּר לְרוֹץ בְּמִקְדֵּשׁ (אֲלֵא מֵהֶלֶךְ עֵקֵב בְּצַד אֲגוּדֵל). וְלִכְאוֹ אִף בְּהוֹלֵךְ לְעִבּוּד עֲבוּדָה אֲסוּר לְרוֹץ אֲלֵא יִהְלֵךְ בְּנַחַת, וּמִש"כ נִדְעָה נִרְדְּפָה לְדַעַת אֵת ה', וְלִמְדוֹ מִינֵה בְּבִרְכוֹת דְּמַצוּה לְרוֹץ לְבִיחֵכְנ"ס הִינּוּ חוֹץ לְבִיחֵכְנ"ס אֲבֵל תוֹךְ בִּיחֵכְנ"ס צָרִיךְ לִילֵךְ בְּאִימָה וְכו' כְּמִש"כ הַרַמְבַּ"ם לְעִיל דִּיהֶלֶךְ בְּנַחַת, וְד"ז מְבֹאֵר בְּמִשְׁנ"ב ס' קנ"א לְעִנִּין בִּיחֵכְנ"ס דְּבַתוֹךְ בִּיחֵכְנ"ס אֲסוּר לְרוֹץ.

ט יַעוִי' בְּסִפֵּר שַׁעַר הַמֶּלֶךְ שֶׁהִבִּיא פְּלוּגַת הַתּוֹס' יוֹמָא כ"ה א' וְזִבְחִים ט"ז א' אִם אִיסוּר הִישִׁיבָה הוּא מְדֹאֲרִייתָא אוֹ מְדִרְבְּנָן.

פ בְּטַעֲמָא דְאִיסוּר יִשְׁבֵּה, אִפְשֵׁר דְּהוּא מְשׁוּם כְּבוֹד הַמֶּקְדֵּשׁ, שְׁלֵא יִהְיֶה אָדָם יוֹשֵׁב בְּבֵית הַמֶּקְדֵּשׁ כְּבִבְיָתוֹ וְעוֹשֶׂה שֵׁם כְּבַתוֹךְ שְׁלוֹ, וְהוּא דְלְמַלְכֵי בַיִת דּוּד שְׂרִי לִישֶׁב, מְשׁוּם כְּבוֹד מַלְכוּת הוּא. וְלִכְךָ הוֹתֵר לִישֶׁב לְצוֹרֵךְ אֲכִילַת קִדְשִׁים שֶׁהִיא צוֹרֵךְ עֲבוּדָה וְאִינָה יִשְׁבֵּה לְצוֹרֵךְ הָאָדָם הַמְּבִיאָתוֹ לְזִלְזוּל וְקִלּוּת.

צ י"ל ע לְמָה הִבִּיא דְרִשָּׁה זֹ דְמָה שַׁבַּת לְעוֹלָם וְכו' וְלֵא הִבִּיא קִרָא דוֹהֵשִׁימוֹתֵי אֵת מִקְדְּשֵׁכֶם דְּקִדּוּשְׁתָּן אִף כְּשֶׁהֵן שׁוֹמְמִין, וְכְמוֹ שֶׁכְּתֵב לְעִיל פ"ו ה"טז דוֹהֵשִׁמוֹתֵי אֵת מִקְדְּשֵׁיכֶם אִמְרוּ חֲכָמִים אַע"פ שֶׁשׁוֹמְמִין בְּקִדּוּשְׁתָּן הֵן עוֹמְדִים.

צב וְאִף ע"פ דְּקִדּוּשְׁתּוֹ אִף כְּשֶׁהוּא שׁוֹמֵם כְּמִש"כ לְעִיל, י"ל דְּהִינּוּ דוֹקָא לְעִנִּין תוֹךְ הַמֶּקְדֵּשׁ צָרִיךְ לְנַהוֹג בּוֹ כְּבוֹד כְּשֶׁהוּא שׁוֹמֵם אֲבֵל כְּנֶגְדוֹ מוֹתֵר כְּשֶׁחָרַב דְּאִי"ז כְּנֶגֶד הַמֶּקְדֵּשׁ כְּשֶׁאִינוּ קִיִּים, וְמָה שֶׁאֲסֹר כְּנֶגֶד שַׁעַר הַמְּזֻרָח אִף כְּשֶׁהוּא חָרַב, י"ל דְּשַׁעַר הַמְּזֻרָח חָמִיר טְפִי אִף בְּחֹרְבָנוּ, וְעִי' מִש"כ לְעִיל פ"ו ה"ה בְּהַעֲרָה אִם יֵשׁ דִּין נֶגֶד שַׁעַר הַמְּזֻרָח כְּשֶׁאִין פֶּתַח קִיִּים.

ט אסור לאדם לעולם שיפנה או שיישן בין מזרח למערב. ואין צריך לומר שאין קובעין בית הכסא בין מזרח למערב בכל מקום מפני שההיכל במערב. לפיכך לא יפנה למערב ולא למזרח מפני שהוא כנגד המערב. אלא בין צפון לדרום נפנים וישנים. וכל המטיל מים מן הצופים ולפנים לא ישב ופניו כלפי הקדש אלא לצפון או לדרום או יסלק הקדש לצדדין:

י ואסור לאדם שיעשה^{טז} בית תבנית היכל^{טז}. אכסדרא תבנית אולם. חצר כנגד העזרה. שולחן בצורת שולחן. ומנורה בצורת מנורה^{טז}. אבל עושה הוא מנורה של חמשה קנים^{טז} או של שמונה^{טז} קנים או מנורה שאינה של מתכת^{טז} אע"פ שיש לה שבעה קנים:

יא שלש מחנות היו במדבר. מחנה ישראל והוא ארבע מחנות ומחנה לויה שנאמר בה וסביב למשכן יחנו. ומחנה שכינה והוא מפתח חצר אהל מועד ולפנים. וכנגדן לדורות. מפתח ירושלים עד הר הבית כמחנה ישראל. ומפתח הר הבית עד פתח העזרה שהוא שער ניקנור כמחנה לויה. ומפתח העזרה ולפנים מחנה שכינה. והחזיל ועזרת הנשים מעלה יתירה בבית עולמים:

יב כל ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות. ומה היא קדושתה שמביאין ממנה העומר ושתי הלחם והביכורים מה שאין מביאין כן משאר ארצות:

^{טז} ע"י לענין לקיים תבנית היכל אי שרי ורק לעשות הוא דאסור, דבע"ז אסור אפ"י לקיים והיינו מפני החשד שהוא עובד לע"ז אבל בתבנית היכל לא שייך חשדא.

^{טז} יל"ע אם מותר לעשות תבנית היכל כדי להתלמד הלכות המקדש, כמו דמצינו לענין ע"ז דאתה עושה להבין ולהורות, ולכא"ו בתבנית היכל ליכא היתר.

^{טז} ומנורה עגולה שאינה בצורת מנורת המקדש, יעוי' בפ"ת שהביא בזה פלוגתא.

^{טז} השמיט מנורה של ששה קנים שאמרו בברייתא, וצ"ע אם דוקא הוא.

^{טז} יל"ע היאך עושה הוא של שמונה קנים והא כשמחבר הקנה השביעי קודם שמחבר השמיני הרי עבר באותו זמן על איסור מנורה של שבעה קנים, ואין לומר דאירי בעושה ביציקה בבת אחת את כל השמונה הא לא"ה אסור, דהא לא מבואר תנאי זה, ואלא ש"מ דבדעתו להוסיף ולא לקיים של שבעה שרי, וצ"ע אם רשאי להתעכב עד שעושה הקנה השמיני או דוקא אם עושה בזה אחר זה.

^{טז} היינו של עץ או עצם או אבן או של זכוכית כל דבר הפסול למנורה במקדש והוא לעיכובא, בזה אין איסור עשיית תבנית המנורה. ולפי"ז נברשת של זכוכית אם אין הקנים ממתכת שרי לעשות של שבעה קנים. וקיי"ל דעץ פסול דלא כר"י בר"י דמכשיר מנורה של עץ.

בֵּית
לְשֵׁמוֹ
הַעֲרֹת בְּרַמְבַּ"ם הַלְבוֹת בֵּית הַבְּחִירָה

יג עשר קדושות הן בארץ ישראל וזו למעלה מזו. עיירות המוקפות חומה מקודשות משאר הארץ שמשלחין מתוכן את המצורעים^ט ואין קוברין בתוכן מת עד שירצו שבעה טובי העיר או כל אנשי העיר. ואם יצא המת חוץ לעיר אין מחזירין אותו לתוכה אע"פ שרצו כולן להחזירו. רצו בני העיר להוציא הקבר מן המדינה מפנין אותו. וכל הקברות מפנין חוץ מקבר נביא או מלך. קבר שהקיפתו העיר בין מד' רוחותיו בין משתי רוחות זו כנגד זו אם היתה בינו ובין העיר יתר מחמשים אמה לכאן וחמשים לכאן אין מפנין אותו עד שירצו כולן. פחות מכאן מפנין אותו:

יד ירושלים מקודשת משאר העיירות המוקפות חומה. שאוכלין קדשים קלים ומעשר שני לפנין מחומתה. ואלו דברים שנאמרו בירושלים. אין מלינין בה את המת. ואין מעבירין בתוכה עצמות אדם ואין משכירין בתוכה בתים. ואין נותנין בתוכה מקום לגר תושב. ואין מקיימין בה קברות חוץ מקברי בית דוד וקבר חולדה שהיו בה מימות נביאים הראשונים. ואין נוטעין בה גנות ופרדסים. ואינה נזרעת ואינה נחרשת שמא תסרח. ואין מקיימין בה אילנות חוץ מגינת ורדים שהיתה שם מימות נביאים הראשונים. ואין מקיימין בה אשפה מפני השרצים. ואין מוציאים הימנה זיזין וגזוזטראות לר"ה מפני אהל הטומאה. ואין עושין בה כבשונות מפני העשן. ואין מגדלין בה תרנגולות מפני הקדשים. וכן לא יגדלו הכהנים תרנגולים בכל א"י מפני הטהרות. ואין הבית נחלט בה. ואינו מטמא בנגעים. ואינה נעשית עיר הנדחת. ואינה מביאה עגלה ערופה לפי שלא נתחלקה לשבטים:

טו הר הבית מקודש ממנה שאין זבין וזבות נדות ויולדות נכנסין לשם. ומותר להכניס המת עצמו להר הבית ואין צריך לומר טמא מת שהוא נכנס לשם:

טז החיל מקודש ממנו שאין עכו"ם^ט וטמא מת ובוועל נדה נכנסים לשם:

יז עזרת הנשים מקודשת מן החיל שאין טבול יום נכנס לשם. ואיסור זה מדבריהם אבל מן התורה מותר לטבול יום להכנס למחנה לוייה. וטמא מת שנכנס לעזרת הנשים אינו חייב חטאת:

יח עזרת ישראל מקודשת מעזרת נשים שאין מחוסר כפורים נכנס לשם. וטמא שנכנס לשם חייב כרת:

---

^ט ע"י אם מותר לכהן לומר למצורע שהוא טמא כשהוא בתוך העיר המוקפת חומה, דע"י אמירתו הוא נעשה טמא ונמצא שהכניס טמא לעיר המוקפת, וכיו"ב שמעתי לומר דבמקדש יהי' אסור לכהן לומר למצורע שהוא טמא מה"ט, ויל"ד אם ה"נ בעיר המוקפת חומה יהי' אסור או"ד רק אחר שהוא טמא יש מצוות שילוח, ויותר מסתבר דאסור כמו במקדש.

^ט פשוט שאין העכו"ם מוזהר על זה דא"י"ז מז' מצוות ב"נ, אלא שלישראל אסור להניחו להיכנס לשם, (ואפשר דב"ד של כהנים מוזהרים ע"ז ולא כל ישראל וצ"ע).

בֵּית
לְשִׁמּוֹ
הַעֲרֹת בְּרַמְבַּ"ם הַלְבוֹת בֵּית הַבְּחִירָה

יט עזרת הכהנים מקודשת ממנה. שאין ישראל נכנסין לשם אלא בשעת צרכיהם לסמיכה ולכפרה^{צא} ולשחיטה^{צב} ולתנופה:

כ בין האולם ולמזבח מקודש ממנה שאין בעלי מומין ופרועי ראש וקרועי בגדים נכנסין לשם:

כא ההיכל מקודש מבין האולם ולמזבח. שאין נכנס לשם אלא רחוץ ידיים ורגלים:

כב בית קדש הקדשים מקודש ממנו שאין נכנס לשם אלא כהן גדול ביוה"כ בשעת העבודה:

כג מקום שהיה בעלייה מכוון על קדש הקדשים אין נכנסין לו אלא פעם אחת בשבוע לידע מה הוא צריך לחזק בדקו. בשעה שנכנסין הבנאים לבנות ולתקן בהיכל או להוציא משם את הטומאה. מצוה שיהיו הנכנסין כהנים תמימים^{צג}. לא מצאו תמימים יכנסו בעלי מומין. ואם אין שם כהנים יכנסו לויים. לא מצאו לויים יכנסו ישראל^{צד}. מצוה בטהורים. לא מצאו טהורים יכנסו טמאים^{צה}. טמא ובעל מום יכנס בעל מום ואל יכנס טמא שהטומאה דחויה בציבור. וכל הנכנסין להיכל לתקן יכנסו בתיבות. אם אין שם תיבות או א"א להם שיעשו בתיבות יכנסו דרך פתחים:

פֶּרֶק שְׁמִינִי

---

^{אא} צ"ב מהו כפרה שצריכים ישראל להיכנס בשבילה לעזרה, ובמשנה בכלים לא קתני אלא לסמיכה ולשחיטה ותנופה.

^{אב} דשחיטה כשרה בזר ובעלים שוחט קורבנו.

^{אג} לפי שאסור לבעלי מומין להיכנס לשם כמבואר בפ"א דכלים עשר קדושות הן וכו' כמש"כ בהלכה קודם.

^{אד} הא דאין מכניסין עכו"ם שאין לו איסורים אפ"א אם יכנס לשם משא"כ ישראל שעובר איסור. משום דאסור לעכו"ם להיכנס במקדש אחרי החיל כמבואר לעיל, והיינו שאין מניחין לו להיכנס.

^{אה} יל"ע אם גם בזה"ז שאין מקדש יכנסו טמאים כדי להוציא טומאה מהעזרה [ומקודש הקדשים] אע"פ שאין בית דמ"מ קדושתן אף כשהם שוממים, וכמו היכא דיש מצוה להוציא טומאה אף בזה"ז דוישלחו מן המחנה וגו' ה"ג יהי מצוה להוציא טומאה משם.

בֵּית
לְשִׁמוֹ
הַעֲרֹת בְּרַמְבַּ"ם הַלְכוּת בֵּית הַבְּחִירָה

א שמירת המקדש מצות עשה¹³. ואע"פ שאין שם פחד מאויבים ולא מלסטים. שאין שמירתו אלא כבוד לו¹⁴. אינו דומה פלטרין שיש עליו שומרין לפלטרין שאין עליו שומרין:

ב ושמירה זו מצותה כל¹⁵ הלילה¹⁶. והשומרים הם הכהנים והלויים שנאמר ואתה ובניך אתך לפני אהל העדות. כלומר אתם תהיו שומרים לו. והרי נאמר ושמרו את משמרת אהל מועד ונאמר והחונים קדמה לפני אהל מועד מזרחה משה ואהרן ובניו שומרי משמרת הקדש:

---

¹⁴ ולענין ברכה על השמירה, יל"ע אם מברכים, דאף דמצינו דמברכין על העבודות במקדש, מצות שמירה יל"ע אם מיקרי עבודה יעו"ל מנ"ח מצוה שפ"ה ובשו"ת משיב דבר ח"ד סי' י"א בסופו, ועוד יל"ד משום דאיכא בזה לאו אם אין שומרים וי"א דאין מברכים על מצוה שיש עמה לאו. (עפ"י ספר ברכת הלוי). ומיהו משום מצוה שאין בה מעשה אין נראה דשמירה יחשב כאין בה מעשה דשפיר יש לחשוב העמידה שם לשם שמירה כמעשה.

¹⁵ ברא"ש ריש תמיד כתב דכבודו הוא שלא יסיחו דעתו מהמקדש בין ביום ובין בלילה, (ואין הפי' שס"ל דמצות שירה גם ביום, עמש"כ בזה לקמן, אלא דביום בלא"ה עוסקים הכהנים במקדש ורק בלילה שאין עוסקים במקדש בעי שמירה שלא יסיחו דעת ממנו), ועוד כתב שם דגזירת הכתוב היא השמירה לכבודו. ובפירושו הגר"א ריש תמיד כתב דבסדר קרח מבואר דהשמירה היא שלא יכנס זר במקדש.

¹⁶ עי' אם התחילו לשמור משקיעת החמה מספק, דאף שמצוות שזמנן בלילה אינן אלא מצאת הכוכבים, מ"מ הכא שצריך לשמור כל הלילה לכאן צריך מהשקיעה מספק. שו"ר בחו"ב ריש תמיד שהסתפק בזה וכתב דאפשר שהוא משעה שנעלו הדלתות, ואפשר שתלוי בכהנים הנמצאים בעזרה אם יש להם עדיין לעשות שם. ועי' לעיל שנתבאר דשומרים כדי שלא להסיח דעת מהמקדש ביום ובלילה, וא"כ כל זמן שנמצאים שם כהנים אין צריך שמירה.

¹⁷ כ"מ במתני' דתמיד שהשמירה היתה בלילה וביום לא ה"ל שם שמירה, דמתני' מפרש סדר הלילה, וביום אי"צ שמירה דבלא"ה נמצאים בעזרה.

ג ואם בטלוי^ק שמירה עברו^ק בלא תעשה^ק שנאמר ושמרו את משמרת הקדש. ולשון שמירה אזהרה היא הא למדת ששמירתו מצות עשה. וביטול שמירתו מצות לא תעשה^ק:

ד מצות שמירתו שיהיו הכהנים שומרים מבפנים והלוים מבחוץ. וכ"ד עדה שומרין אותו בכל לילה תמיד בכ"ד מקום. הכהנים בג' מקומות והלוים בכ"א מקום:

ה והיכן היו שומרים. כהנים היו שומרים בבית אבטינס ובבית הניצוץ ובבית המוקד. בית אבטינס ובית הניצוץ היו עליות בנויות בצד שערי העזרה והרובין^ק היו שומרים שם. בית

^י ע"י אם דוקא ביטלו השמירה כל הלילה או אפי' ביטלו השמירה מקצת הלילה עברו בלא תעשה. ואם במקצת הלילה נמי חשיב ביטול המצוה, ע"י מש"כ לקמן ה"ה דכל משמר שאינו עומד ואומר לו איש הר הבית שלום עליך ניכר שהוא ישן חובטו במקלו, ואם ביטול מקצת זמן השמירה חשיב ביטול א"ש טפי מה שהיכה לשומר הישן, וע"י. ועויל"ע אימתי חשיב ביטול השמירה אם מקצת הכהנים שומרים ורק מקצתם אינם שומרים אם חשיב ביטול המצוה, וע"י אם המנין של השומרים מה"ת, והרי כהן שישן מכין אותו, משמע שכבר חשיב ביטול השמירה בכהן אחד, וצ"ת.

^ק העירו דיל"ע מאן קעבר בזה אם לא שמרו, וכי אותו כהן שמינהו לשמור ולא שמר קעבר, הרי יש כהנים אחרים שיכולים לשמור ולמה יהי' מחויב הוא יותר מאחרים. ואלא ב"ד קעברו שעליהם מוטלת המצוה. ומיהו אי נימא דישן לא חשיב שמירה, נמצא שמי שנרדם על משמרתו עבר בלא תעשה דשמירה.

^ק ואין לוקין עליו דאין בו מעשה, אמנם למש"כ לעיל לדון אי ישן חשיב ביטול השמירה, א"כ מי שמכין עצמו לישון ילקה דמבטל בידיים, ולא גרע מהישן בשמיני בסוכה דלוקה, וע"י.

^ק יל"ע אמאי הוי לא תעשה ולא חשיב ביטול עשה, וצ"ת.

^ק במל"מ תמה על המפרש בתמיד שפירש שהיא דתנן התם ברפ"ק והרובין היו שומרים שם, ופי' המפרש דהיינו קטנים פחותין מי"ג שנה. ותמה המל"מ, איך יתכן דמצוה זו שהיא שמירת מקדש שהיא מצות עשה יניחו אותה לעשות לקטנים שאינם בני מצוה, יעו"ש שהרובים היו למעלה מבני י"ג ופחותים מכל. ובתורע"א בתמיד כתב מהבאר שבע דבן י"ג ששנה עד שנה שעבד עבודתו כשרה רק דיעבד, ולכאו' פי' דהרובים היינו בני י"ג אלא שלא פרח זקנם, אבל להמפרש בתמיד קשה. ויעו"י בחו"ב ריש תמיד שכ' דיתכן דלענין כבוד המקדש סגי בזה שיש שומר שראוי לסמוך על שמירתו ואף שאינו בן י"ג, והיינו שכבר מתקיים בזה שמירה של כבוד.

ויעו"י בספר זכר דבר סי' ב' שכתב דמצוה המוטלת על רבים לא איכפת לן אם תקויים אפי' ע"י חש"ו, אם רק ע"י כך יקויים הנדרש במצוה זו כהלכתו וכתיקונו, וה"ה בנד"ד, כיון דאין המצוה מוטלת על כל הכהנים, וסגי בקיומה ע"י חלק מהם, והאחרים החייבים שאינם מקיימים נפטרים מחיובם ע"י קיומה ע"י זולתם, מאי נפ"מ להו מי ישמור הקטן או הגדול. דכל שע"י שמירת השומר בין שהוא גדול בין שהוא קטן קויימה השמירה כהלכתה, וכפי המוטל והנדרש במצוה זו, ונפטרו

המוקד כיפה ובית גדול היה מוקף רובדין של אבן וזקני בית אב של אותו היום^{ק"ה} היו ישנים שם ומפתחות העזרה בידם^{ק"ו}:

וְלֹא הָיוּ הַכֹּהֲנִים הַשּׁוֹמְרִים יִשְׁנִים^{ק"ו} בְּבִגְדֵי כְהוֹנָה^{ק"ח} אֲלֵא מִקְפְּלִין אוֹתָן וּמְנִיחִין אוֹתָן כְּנֹגֵד רֵאשִׁיהֶן^{ק"ט} וְלוֹבְשֵׁין בְּגָדֵי עֶצְמָן וְיִשְׁנִים עַל הָאָרֶץ. כְּדֶרֶךְ כָּל שׁוֹמְרֵי חֲצִירוֹת הַמְּלָכִים שֶׁלֹּא יִישְׁנוּ עַל הַמְּטוֹת^{ק"י}:

מחויבם ע"י שמירה זו גם אלה שלא שמרו, אחת היא להם, דהא טפי מפטור זה אין להם בקיום זולתם. ולא נתייבו הכהנים שיהא בעולם קיום מצות שמירת מקדש כהלכתה (ע"י בר חיובא), אלא שורש מצותם היא שמירת המקדש כהלכתה, ובהעדר השמירה יעברו עליה כולם, ובהתקיים השמירה כהלכתה לא יוסיף להם מאום ולא יגרע מהם אם השומרים יהיו בני חיובא או לא בני חיובא ואפי' חש"ו.

ק"ה לכאן היינו של בית אב דלמחרת ולא של אמש, דאלו של אמש למה יהיו ישנים שם ולא ילכו לבתיהם, אלא אלו שצריכים לעבוד למחר ישנים שם כדי שיהיו מזומנים לעבודה מיד בתחילת היום, שו"ר שכ"כ המפרש בתמיד.

ק"ו לאו בידם ממש אלא כדמפורש בתמיד ל"ד דמקום היה שם אמה על אמה בלשכת בית המוקד וטבלא של שיש באותו מקום וטבעת היתה קבועה בה ושם הי' נותנים את המפתחות וישנים ע"ג הטבלה, ולכאן היינו דרך שמירה.

ק"ז לכאן משמע שהשומרים יכולים לישון על משמרתם, והרי לקמן כתב הרמב"ם שהי' ממונה הולך ובודק שלא ישנו. וכנראה צ"ל דהיו מתחלפים השומרים ובודאי בשעת שמירתן היו צריכים להיות נעורים דבלא"ה לא חשיב שמירה, וכמבואר ממש"כ לקמן דהי' ממונה ע"ז, ומש"כ כאן שהיו ישנים היינו השומרים שעומדים להחליף את המשמר הראשון. ומיהו ממה שסיים דזהו כדרך שומרי חצרות המלכים משמע קצת שבשעת השינה נמי חשיב חלק מהשמירה, ועי'.

ק"ח למ"ד יומא י"ב דאבנטו של כהן הדיוט של כלאים הוא, בלא"ה אסור לישון בו דשלא בשעת עבודה לא הותר כלאים, והיינו טעמא דמש"כ בהמשך דלא היו מניחין אותן תחת ראשיהן אלא כנגד ראשיהן, משום כלאים.

ק"ט כתב החו"ב יומא ס"ט א' דאשמועינן דכל כהן מהבית אב שמר את בגדי כהונה שלו לעצמו, ואשמועינן שמותר להניח בגדי כהונה על הארץ, ושמותר כנגד ראשיהן ולא חיישינן דילמא מיגנדר עליהו.

ק"י צ"ע אם זהו הטעם שלא היו ישנים ע"ג מטות דזהו דרך השומרים, דהא בתמיד כ"ו ב' אמר אביי לאו אורח ארעא לעיולי מטות לבית המקדש, ולא משום דכך הוא דרך שמירה, וצ"ע. ונפ"מ לענין אלו שמותרים לישון בבית הכנסת אם רשאים נמי להכניס מיטה או דישנים בלא מיטה, ויעוי' משנ"ב סי' קנ"א דהביא פלוגתא בזה.

ז אירע קרי לאחד מהן. הולך במסיבה שתחת הקרקע שהמחילות הפתוחות להר הבית לא נתקדשו וטובל^{ק"א} וחוזר ויושב אצל אחיו הכהנים^{ק"ב} עד שנפתחין השערים בבוקר יוצא והולך לו:

ח והיכן היו הלויים שומרים. על חמשה שערי הר הבית. ועל ארבע פנותיו מתוכו. ועל ארבע פינות העזרה מבחוץ שאסור לישב בעזרה. ועל חמשה שערי העזרה חוץ לעזרה שהרי הכהנים שומרים על שער המוקד ועל שער הניצוץ הרי שמנה עשר מקום:

ט ועוד שומרים בלשכת הקרבן ובלשכת הפרוכת ואחורי בית הכפורת:

י ומעמידין ממונה אחד^{ק"ג} על כל משמרות השומרים. ואיש הר הבית היה נקרא והיה מחזר על כל משמר ומשמר כל הלילה. ואבוקות דלוקות לפניו. וכל משמר שאינו עומד ואומר לו

---

^{ק"א} הא דטובל מיד משום דבית המוקד הוא אסור לבעל קרי לשהות שם, ואף שאכתי הוא נשאר טבול יום ואינו יכול לצאת מהעזרה עד הבוקר, י"ל דבעל קרי חמור מטבול יום וצריך לכה"פ להסיר טומאתו אף ע"פ שנשאר טבול יום במקדש. ומבואר לעיל פ"ז הי"ז דטבול יום אסור להכנס לעזרת נשים רק מדבריהם אבל מן התורה מותר לטבול יום להכנס למחנה לוייה. – שמעתי לדון בכה"ג שנטמא בעזרה וטבל סמוך להערב שמש ולא יספיק לצאת מפתח העזרה קודם שיעריב שמשו, האם מותר לו לשהות כדי השתחוי' או"ד דמ"מ צריך לעסוק ביציאה אפי' עקב בצד גודל רק שלא ישב וישהה כדי השתחוי'. ולכאן יש לדמותו לכה"ג שהעזרה נעולה ואינו יכול לצאת משם דנראה פשוט שיכול לשהות כדי השתחוי' ואין לו חיוב לעסוק בהליכה לצאת שהרי אינו יכול בפועל לצאת, וכמו דאמרינן הכא דמותר לכהן להישאר בעזרה עד הבוקר ועי' לקמן בהערה, וא"כ ה"נ בכה"ג שלא יספיק לצאת קודם הערב שמש י"ל דהוא כאנוס ואי"צ לעסוק ביציאה, ונחלקו בזה החכמים, ועי'.

^{ק"ב} מבואר דחוזר לבית המוקד אל אחיו הכהנים, וצ"ע למה מותר לו לעלות מהמסיבה שתחת הבירה שדינה כמחילות שלא נתקדשו ומותר לטמא להיות שם, וא"כ מ"ט חוזר לבית המוקד והוא עדיין טבול יום. שו"ר במפרש בתמיד כ"ו א' שכ' דאע"ג דעדיין אינו טהור עד שיעריב שמשו דהא טבול יום הוא י"ל דחכמים לא הטריחוהו ללכת ולצאת משם הואיל ולילה הוא, דהא דאמרינן טבול יום אל יכנס למחנה לוייה מדרבנן. אי נמי אין להוכיח מכאן דאיכא למימר אותו חציה בחול לא היתה הכיפה שוה לקרקע הר הבית וקיי"ל בפסחים פ"ה ב' דגגין ועליות לא נתקדשו, ע"כ דברי המפרש. ולא נתבאר עדיין מ"ט חוזר ועולה מן המסיבה לעזרה, ושמא אינו מקום ראוי וטוב להישאר שם ולכך לא הטריחוהו חכמים כמש"כ המפרש, ועי' תפא"י אות כ"ז.

^{ק"ג} עי' אי חשיב הממונה מכלל השומרים והוא בכלל מצות השמירה או דהוי כשליח ב"ד בעלמא לדאוג לקיום מצות השמירה. ועי' אם אותו ממונה צריך להיות בדוקא כהן או לוי או"ד דישאל הוא.

בית
לשמוי
הערות ברמב"ם הלכות בית הבחירה

איש הר הבית שלום עליך ניכר שהוא ישן חובטו במקלו^{ק"י}. ורשות היה לו לשרוף את כסותו^{קט"ו} עד שהיו אומרים בירושלים מה קול בעזרה קול בן לוי לוקה ובגדיו נשרפין שישן על משמרתו:

א בשחר קודם שיעלה עמוד השחר סמוך לו יבוא הממונה של מקדש וידפוק על הכהנים שבבית המוקד והן פותחין לו. נטל את המפתח ופתח את השער הקטן שבין בית המוקד ובין העזרה ונכנס מבית המוקד לעזרה ונכנסו אחריו הכהנים ושתי אבוקות של אור^{קט"ז} בידם^{ק"י} ונחלקו לשתי כתות. כת הולכת למזרח. וכת הולכת למערב והיו בודקין^{ק"ח} והולכין את כל העזרה עד שיגיעו שתי הכתות למקום בית עושי חביתין. הגיעו אלו ואלו אומרים שלום הכל שלום והעמידו עושי חביתין לעשות חביתין:

---

^{ק"י} ע"י בהערה לעיל פ"ז ה"ב היאך ה' לו מקל בהר הבית והא אסור ליכנס במקלו להר הבית. וראיתי מביאים מיריעות שלמה אם לצורך מצוה שרי, ול"ע.

^{קט"ו} יעו"י ברא"ש בתמיד דרשות ה' לו לשרוף את כסותו לפי שהפקר ב"ד הפקר הוא. ועוד הוסיף שם דמש"ה ליכא בזה משום כל תשחית בשריפת הבדים לפי שהם הפקר, וקשה מאוד מאי שייך הפקר ב"ד הפקר לדין כל תשחית וכי בחפץ של הפקר ליכא כל תשחית. ואמר הגרד"ל שליט"א שבדבר אברהם יש מהלך בזה, ויש שרצו לומר שה' כתוב ברא"ש ר"ת ב"ת והמכוון ה' בל תגזול, אבל אין נראה כן דלא שייך בזה גזל אלא מזיק אף שיש שפי' דאיסור מזיק הוא מדין גזל, וגם שלא מצינו שקוראים לגזל בל תגזול ואין כזה לשון של איסור בל תגזול. ובלא"ה צל"ע בדברי הרא"ש למה חשיב כל תשחית הרי יש צורך בשריפה זו כדי לקונסו לשומר שלא שמר כראוי, וצ"ע. כע"ר בחו"ב תמיד כ"ח א' שפירש דברי הרא"ש דרשות ביד ב"ד להחרים נכסים ולאבדם, וילפינן הפקר ב"ד מקא דיחרם כל רכושו.

^{קט"ו} ולא ה' סגי להם באור המערכה כמש"כ בתרומת הדשן שה' נכנס לבדו ומהלך לאור המערכה, והכא היו צריכים לבלוש ולראות שהכל במקומו ולכך היו צריכים אבוקות בידם.

^{ק"י} ובשבת לא היו מחזיקין האבוקות בידיהם אלא היו מונחין כמש"כ לקמן הלכה י"ב, יעו"י מש"כ בטעמא דמילתא.

^{ק"ח} יל"ע מה חיפשו ומה בדקו, הרי כתב הרמב"ם בריש פ"ח דאין במקדש פחד מאויבים וליסטים, וא"כ מה הוצרכו לבדוק, ושמה גם כאן הוא ענין של כבוד כמו השמירה במקדש, אלא שא"כ צ"ב מה היו אומרים שלו' הכל שלו', משמע שהיו בודקים באמת שמה נפגם וניזוק איזה דבר במקדש, ואולי ה' הבדיקה לראות שלא נשבר או נפגם דבר והכלים הנצרכים על תיקונן.

בית
לְשִׁמּוֹ
הערות ברמב"ם הלכות בית הבחירה

יב כסדר הזה עושין בכל לילה ולילה חוץ מלילי שבת^{קט} שאין בידם אור^{קכ} אלא בודקין
בנרות הדלוקין שם מערב שבת:

---

^{קט} מבואר דבליילי יו"ט נמי היל' אבוקות בידם, ועי' בהערה לקמן דאין חשש כיבוי בזה אלא הבערה
ולכך ביו"ט שרי.

^{קכ} וטעם זה שלא היל' אור בידם, יעו"ל בכס"מ, וכתב התו"ט בתמיד פ"א מ"ג דאע"ג דאין שבות
במקדש, הכא גזרו, דלישא אבוקה של נר בידו קרוב לודאי להטות הנר שהוא מבעיר ממש. ולכאן
כוונתו דמקרב השמן לפתילה והוא דולק עי"ז יותר, וכמבואר בביצה כ"ב א' יעו"ש. אבל אין
לאסור הכא משום מכבה דמרחיק השמן מהפתילה ע"י נענועו בדרך הילוכו, דזהו דבר שאין מתכוון
ולא ניה"ל בכיבוי וא"כ אף דהוי פסיק רישא מ"מ לא ניהא לי' בזה, משא"כ הבערתו דניהא לי' בזה
ואסור. וערש"ש שהק' היאך אמרינן דבשבת אסור ליטול האבוקות משום כיבוי והבערה, והא
בשבת מ"ז מבואר דאין איסור טלטול בנר הדולק מלבד איסור דרבנן דבסיס לשלהבת, וע"ש
תירוציו, וצע"ע.

